

TURINYS

Ižanga.....	2
I DALIS. UNIDROIT TARPTAUTINIŲ KOMERCINIŲ SUTARČIŲ PRINCIPŲ IR KITI SUTARČIŲ TEISĖS VIENODINIMO INSTRUMENTŲ REIKŠMĖ LIETUVOS CIVILINĖJE TEISĖJE	5
1.1. UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principų raida bei esminiai bruožai.	5
1.2. UNIDROIT Principų įtaka rengiant Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą.....	10
1.3. 2004 m. UNIDROIT Principų sutarčių įtaka Lietuvos Respublikos civilinio kodekso aiškinimui ir taikymui.....	12
1.4. Kiti teisės vienodinimo instrumentai, turintys reikšmės Lietuvos sutarčių teisei, jos aiškinimui ir taikymui	17
II DALIS. 2004 M. UNIDROIT PRINCIPŲ REDAKCIJA PAPILDYTŲ NUOSTATŲ ANALIZĖ LIETUVOS CIVILINĖS TEISĖS ATŽVILGIU	21
2.1. Atstovų įgalinimai.....	21
2.2. Trečiųjų asmenų teisės	26
2.3. Įskaitymai.....	32
2.4. Reikalavimo perleidimas, skolos perkėlimas, sutarties perleidimas.....	37
2.4.1. Reikalavimo perleidimas	38
2.4.2. Skolos perkėlimas	43
2.4.3. Sutarties perleidimas	46
2.4. Senaties terminai	47
Išvados	54
Literatūros sąrašas.....	56
Santrauka.....	60
Summary	61

Ižanga

Darbo aktualumas. Paskutiniais XX a. dešimtmečiais prasidėjo aktyvus teisės vienodinimas ir derinimas pasauliniu mastu, daug dėmesio skiriant bendriesiems sutarčių teisės klausimams. Vienas iš pirmųjų teisės vienodinimo instrumentų buvo 1980 m. Jungtinių Tautų Vienos konvencija dėl tarptautinių prekių pirkimo-pardavimo sutarčių, tačiau dėl savo privalomojo pobūdžio ji nebuvo taip efektyviai pritaikyta. Todėl jau tais pačiais metais buvo pradėti rengti ir 1994 metais išleisti UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principai, kurie būdami švelniosios teisės (angl. *soft law*) instrumentu dėl savo profesionalumo ir neutralumo susilaukė didelės sėkmės taikant praktikoje.

Lietuvai po 50 metų gyvenimo uždaroje visuomenėje, 1990 m. kovo 11 d. atgavus Nepriklausomybę reikėjo peržiūrėti kone visus teisės institutus, norint pereiti nuo planinės prie rinkos ekonomikos. 1992 m. spalio 25 d. priimta Lietuvos Respublikos Konstitucija įtvirtino principą – „Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva“¹. Tuo tarpu 1964 m. Civilinis kodeksas, grindžiamas planine ekonomika ir todėl neįtvirtinantis sutarties laisvės principo taip reikalingo susikurti rinkos ekonomikai, buvo recepuotas ir su pakeitimais galiojo iki 2001 m. birželio 30 d., kai įsigaliojo naujasis Civilinis kodeksas.

Nors naujasis Civilinis kodeksas buvo rengiamas dešimtmetį, visgi galima sakyti, kad tai buvo dėkingas laikas. 1980 m. paskelbta Vienos konvencija, 1994 m. pasirodę UNIDROIT Principai padarė didžiulę įtaką ruošiant Civilinio kodekso normas, o ypač skirtas bendriesiems sutarčių teisės klausimams, inkorporuojant į kodeksą UNIDROIT Principų nuostatas. Žinoma, bendrosios sutarčių teisės vienodinimas nesustojo ir 2004 m. pasirodė nauja UNIDROIT Principų redakcija, kurioje be to, kad buvo modifikuoti kaip kurie straipsniai buvo įtvirtintos naujos nuostatos dėl atstovavimo, trečiųjų asmenų teisių, įskaitymo, reikalavimo perleidimo, skolos perkėlimo, sutarties perleidimo ir senaties terminų. Šie santykiai 2000 m. Civiliniame kodekse neliko nereguliuoti, tačiau lyginant su UNIDROIT Principų (2004) jie neretai skiriasi. Pažymint, jog inkorporuojant UNIDROIT Principų nuostatas, patys Principai netapo Lietuvos teisinės sistemos, visgi jie turi reikšmės aiškinant CK įtvirtintas teisės normas, todėl UNIDROIT Principų (2004) nuostatų analizė Lietuvos civilinės teisės atžvilgiu yra svarbi.

Darbo originalumas. UNIDROIT Principai (2004) yra vieni iš moderniausių bendrosios sutarčių teisės vienodinimo instrumentų, kurie vertinami valstybių, turinčių modernias ir suderintas teisės sistemas. Todėl Lietuvai norint tapti patrauklia

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014).

tarptautiniams komerciniams santykiams turi būti tinkamai įvertinami ir analizuojami UNIDROIT Principai (2004) ir ypač tos jų nuostatos, kurios nėra įtrauktos į Civilinį kodeksą. Visgi Lietuvos teisės doktrinoje naujos UNIDROIT Principų (2004) nuostatos neanalizuojamos ir nelyginamos civilinės teisės atžvilgiu. Todėl galima teigti, kad šis darbas yra naujas.

Darbo tikslai. Šiame magistro darbe siekiama išanalizuoti UNIDROIT Principų (2004) įtvirtintas naujas nuostatas Lietuvos civilinės teisės atžvilgiu, atskleisti ir įvertinti skirtumus bei panašumus, rastus lyginant UNIDROIT Principų (2004) su tuos pačius santykius reguliuojančiomis Lietuvos civilinės teisės nuostatomis.

Darbo objektas yra 2004 m. redakcijoje įtvirtintų UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principų nuostatų analizė Lietuvos civilinė teisės atžvilgiu, kuri buvo atlikta atskirus teisinius santykius reguliuojančias UNIDROIT Principų (2004) nuostatas lyginant su Lietuvos civilinės teisės šaltiniuose, pagrinde Civiliniame kodekse, įtvirtintomis nuostatomis bei atskleidžiant ir įvertinant rastus skirtumus bei panašumus.

Atliekant analizę įtvirtintos 1994 m. UNIDROIT Principų redakcijoje, kurie vėliau iš esmės atkartoti 2004 m. UNIDROIT Principų redakcijoje, vertinamos tik tiek, kiek tai reikalinga aptarti UNIDROIT Principų reikšmę bei įtaką Civiliniam kodeksui.

Tyrimo metodai. Rašant darbą, pirmiausia, buvo naudojamas lyginamasis metodas, kuriuo grindžiama konkrečių teisės normų, įtvirtintų UNIDROIT Principuose (2004), Lietuvos civilinės teisės šaltiniuose, kituose tarptautiniuose dokumentuose bei įvairių valstybių teisės aktuose. Taip pat buvo naudoti sisteminis ir teleologinis (leidėjo ketinimų) metodas, kurie pasireiškia, analizuojant atskirų teisės aktuose įtvirtintų normų turinį, jų tikslus, taip pat taikymo sritį. Istorinis metodas buvo naudojamas analizuojant kokios teisės normos išliko po naujojo Civilinio kodekso priėmimo, t.y. ar jos buvo perimtos iš teisė vienodinimo instrumentų ar ne.

Svarbiausi šaltiniai. Šiame magistro darbe analizuojamos UNIDROIT Principų (2004) nuostatos lyginant jas su Lietuvos pagrindiniu civilinės teisės šaltiniu – Civiliniu kodeksu. Kadangi UNIDROIT Principų komentarai yra neatskiriama Principų dalis, todėl pagrindiniai šaltiniai 2004 m. redakcijos UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principai ir jų komentarai² (toliau – UNIDROIT Principai arba Principai) bei Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas³.

Rašant pirmąją darbo dalį buvo remiamasi tiek lietuvių, tiek užsienio publikacijomis, analizuojančiomis bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaką. Kaip

² UNIDROIT. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contract*. Rome: UNIDROIT, 2004.

³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).

svarbiu šaltinių analizuojant minėtą problemą yra T.Žuko publikacija „UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų ir Europos sutarčių teisės principų recepcija Lietuvoje: trečiasis recepcijos etapas ir Šveicarijos patirtis“⁴.

Pažymėtina, kad labai svarbiais šaltiniais šiame darbe yra Prof. V.Mikelėno darbai: Civilinio kodekso Pirmosios⁵, Antrosios⁶ bei Šeštosios⁷ knygos komentarai, bei lyginamoji studija bendrosios sutarčių teisės klausimais⁸.

Antroje magistro darbo dalyje plačiai naudojami užsienio autoriaus M.J. Bonell darbai. Vienas iš jų, „UNIDROIT Principles 2004 – The New Edition of the Principles of International Commercial Contracts adopted by the International Institute for the Unification of Private Law“⁹, kuriame analizuojamos naujoje UNIDROIT Principų redakcijoje įtvirtintos nuostatos.

Rašant darbą buvo remiamasi UNIDROIT darbo grupės studijomis, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, taip pat ir specialiaja literatūra bei kita medžiaga.

⁴ ŽUKAS, Tadas. UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų ir Europos sutarčių teisės principų recepcija Lietuvoje: trečiasis recepcijos etapas ir Šveicarijos patirtis. In *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia, 2007, p.112-136.

⁵ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.

⁶ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.

⁷ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė I. Vilnius: Justitia, 2003.

⁸ MIKELĖNAS, Valentinas. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996.

⁹ BONELL, Michael Joachim. UNIDROIT Principles 2004 – The New Edition of the Principles of International Commercial Contracts adopted by the International Institute for the Unification of Private Law. *Uniform Law Review*. UNIDROIT, 2004, Vol.2, p. 5-40.

IDALIS. UNIDROIT TARPTAUTINIŲ KOMERCINIŲ SUTARČIŲ PRINCIPŲ IR KITI SUTARČIŲ TEISĖS VIENODINIMO INSTRUMENTŲ REIKŠMĖ LIETUVOS CIVILINĖJE TEISĖJE

1.1. UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principų raida bei esminiai bruožai

XX a. antroje pusėje prasidėjusiam ir vis aktyvėjančiam globalizacijos procesui, kuriame dalyvauja įvairūs verslo subjektai iš viso pasaulio, tapo neįmanoma vadovautis tik valstybės vidaus teise. Kiekviena valstybė nors ir tokiems patiems santykiams pasirenka skirtingą reguliavimą, priklausomai nuo esamos teisinės sistemos, teisės tradicijų, valstybės viduje vykstančių politinių procesų ir kitų aplinkybių. To pasekoje apsunkinamas šalių tarptautinėms sutartims taikytinos teisės pasirinkimas. Taip pat pasirinkus vienos valstybės vidaus teisę kita sutarties šalis gali prarasti galimybę dalyvauti sutartiniuose santykiuose kaip lygiavertė šalis vien dėl kitos valstybės vidaus teisės neišmanymo ar kitų objektyvių priežasčių. Taigi aktyvios globalizacijos rezultate vis daugiau sudaroma sutarčių tarp šalių iš skirtingų valstybių, dėl ko vadovautis vien valstybių vidaus teise tampa nepakankama. Taip atsiranda poreikis reguliuoti sutartis tarp šalių iš skirtingų valstybių tarptautiniais instrumentais.

Tarptautinis privatinės teisės unififikavimo institutas (angl. *International Institute for the Unification of Private Law*; sutrumpintai - UNIDROIT) – tai tarpvyriausybė organizacija, įkurta 1926 m. kaip specializuota Tautų Lygos agentūra, o 1940 m. atkurta kaip nepriklausoma organizacija, turinti Jungtinių Tautų (toliau – JT) stebėtojos statusą, ir kurios tikslas - studijuoti valstybių ir jų grupių privatinės ir komercinės teisės tobulinimo, derinimo bei koordinavimo poreikius ir metodus. Sumanymas rengti UNIDROIT tarptautinius komercinių sutarčių principus (toliau – UNIDROIT Principai) kilo jau 1971 metais, tačiau tik nuo 1980 metų prasidėjo aktyvus jų rengimas. Šiems principams rengti buvo sudaryta speciali darbo grupė iš autoritetingų specialistų sutarčių teisės ir tarptautinės prekybos teisės srityje¹⁰. Praėjus keturiolikai metų nuo specialios darbo grupės suformavimo pasirodė ir darbo rezultatai – 1994 metais buvo paskelbta pirmoji UNIDROIT Principų redakcija, kurios pagrindinis tikslas – nustatyti bendrąsias tarptautinių komercinių sutarčių taisykles¹¹. UNIDROIT Principų nuostatos (angl. *black*

¹⁰ *Cit. Op. 2 p.vii.*

¹¹ *Ibid.*, p.1.

letter rules) buvo pateiktos kartu su darbo grupės komentarais (angl. *comments*), kurie laikomi sudedamąja UNIDROIT Principų dalimi¹².

1994 metų UNIDROIT Principų redakcija buvo ilgo bei kruopštaus darbo rezultatas ir po jų išleidimo šie principai susilaukė didelio tarptautinio susidomėjimo, t.y. UNIDROIT Principai buvo pagrindinė tema įvairiose konferencijose, seminaruose, jie buvo plačiai analizuojama literatūroje, taip pat įtakojo nacionalines teisės reformas¹³. Taip pat UNIDROIT Principai buvo naudojami nagrinėjant kilusius ginčus ir priimant teismo ar arbitražo sprendimus. Praėjus 10 metų viename straipsnių Michael Joachim Bonell, UNIDROIT Principų kūrėjų darbo grupės vadovas, pažymėjo, kad Principų sėkmė pralenkė net optimistiškiausias viltis¹⁴. Tačiau tai nereiškia, kad UNIDROIT Principai buvo sukurti be trūkumų. Tame pačiame straipsnyje M.J. Bonell pareiškė, jog Principai nebuvo išbaigti, ko pasėkoje tam tikrose bylose nebuvo galima priėti tinkamo sprendimo, nors Principai konkrečioje situacijoje galėjo būti pritaikyti¹⁵. Nors rengiant UNIDROIT Principus ilgus metus dirbo autoritetingi sutarčių teisės ir tarptautinės prekybos teisės specialistai, galima buvo tikėtis, kad atsiras ir tam tikrų trūkumų, tačiau ne vien ši priežastis buvo paskata tobulinti UNIDROIT Principus.

Teisės dinamiškumas, kuris ypač būdingas dalims, reguliuojančioms civilinius ir komercinius santykius, yra viena iš paskatų tęsti darbus, pradėtus tarptautinių komercinių sutarčių vienodinimo procese. Jau tais pačiais metais, kai pasirodė UNIDROIT Principai, UNIDROIT Valdančioji taryba (angl. *Governing Council*) vienoje iš sesijų pabrėžė, kad turi būti prižiūrimas UNIDROIT Principų naudojimas, turint omenyje, galimą Principų peržiūrėjimą ateityje¹⁶. Todėl 1997 metais buvo pradėta formuoti kita darbo grupė, kuriai kaip ir pirmosios Principų redakcijos darbo grupei vadovavo M.J. Bonell. Pasitelkus „stebėtojus“, atstovaujančius suinteresuotas tarptautines organizacijas, tokias kaip UNCITRAL ar Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) Tarptautinio arbitražo teismas Paryžiuje¹⁷, praėjus 10 metų pasirodė nauja 2004 metų UNIDROIT Principų redakcija, kuri pakeitė senąją. Ši Principų redakcija pakeitė kai kuriuos pirmojoje redakcijoje buvusius straipsnius ir pateikė naujų sutarčių teisės temų (atstovų įgalinimai, trečiųjų asmenų teisės, įskaitymas, teisių perleidimas, skolų perkėlimas, sutarčių perleidimas,

¹² *Cit. Op.* 4, p.118.

¹³ ZIMMERMANN, Reinhard. The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2004 in Comparative Perspective. *Tulane European and Civil Law Forum*. 2006, Vol. 21, p.4.

¹⁴ *Cit. Op.* 9, p.6.

¹⁵ *Ibid.*, p.17.

¹⁶ UNIDROIT. Summary of the conclusions reached by the governing council at its 73rd session. 1994. p.2. [Interaktyvus, žiūrėta 2009 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.unidroit.org/english/documents/1994/cd73-conclusions-e.pdf>

¹⁷ *Ibid.* p.5.

senaties terminai). Kaip ir pirmosios Principų redakcijos atveju, taip ir pasirodžius 2004 m. UNIDROIT Principų redakcijai, darbai teisės vienodinimo ir derinimo srityje nenutrūko. Tai patvirtina jau 2006 m. sudaryta darbo grupė, rengianti trečiąją UNIDROIT Principų redakciją.

UNIDROIT Principų preambulės pirmasis sakiny s numato, kad Principuose pateikiamos bendrosios sutarčių teisės taisyklės, skirtos tarptautinėms komercinėms sutartims. Preambulės komentare pabrėžiama, kad „tarptautinės“ sutarties sąvoka turi būti aiškinama kuo plačiau, neįtraukiant tik tų atvejų, kuomet nėra jokio užsienio elemento, t.y. kai visi elementai ir požymiai susiję tik su viena valstybe. Tai reiškia, kad egzistuojant bent vienam elementui, susijusiam su užsienio valstybe, sutartis bus laikoma turinti tarptautinį pobūdį.

Tarptautinis sutarčių pobūdis, numatytas UNIDROIT Principų preambulėje, tik nusako, kada sutartis laikoma tarptautinio pobūdžio, bet jokia būdu neriboja šių principų taikymo sferos, nes šiais principais galima vadovautis ir šalių sutarimu. Tuo tarpu „komercinis“ sutarčių požymis laikytinas vienu iš UNIDROIT Principų, apibrėžiančių taikymo sferą. Šių principų preambulės komentare pabrėžiama, kad labiau siekiama išskirti ne tai, kas laikoma verslininku, kokie sandoriai pripažintini komerciniais, o išskirti vartotoją ir vartojimo sutartis¹⁸. Kitaip tariant, išskyrus vartojimo sutartis, UNIDROIT Principai gali būti taikomi visiems sutartiniais santykiams. Tai patvirtina ir Principų preambulės komentaras, kuriame pabrėžiama, kad Principuose nepateikta „komercinių“ sutarčių sąvoka turi būti suprantama kuo plačiau, įtraukiant į šią sąvoką ne tik prekių ar paslaugų pirkimo-pardavimo sutartis, bet ir kitus ekonominius sandorius, tokius kaip investavimo, profesinių paslaugų teikimo ar kitas sutartis, išskyrus sutartis su vartotojais.

UNIDROIT Principai sulaukė didelio populiarumo tiek moksliniu, tiek praktiniu aspektu, nors ir neturėdami privalomojo pobūdžio. Doktrinai šie principai itin reikšmingi kaip lyginamuoju metodu parengtas teisės normų sąvadas, kuris atspindi šiuolaikinės sutarčių teisės vystimosi tendencijas. UNIDROIT Principų taikymo praktikoje atvejai numatyti pačių Principų preambulėje. Kadangi Principai sukurti tam, kad sutarties šalys iš skirtingų valstybių galėtų sudaryti sutartis, remdamosios vienoda teise, todėl esminis pagrindas taikyti šiuos principus ir yra tas, kai šalys susitaria, kad Principai bus taikomi jų sutarčiai. Šis Principų taikymo būdas galima sakyti „prigijo“ ir tapo dažnai pasirenkamas sutartis sudarančių šalių¹⁹. Be to jis sietinas ir su derybų etapu. Nors UNIDROIT Principų

¹⁸ *Cit. op. 2, p.3*

¹⁹ *Cit. op. 9, p. 9-10.*

preambulėje nenumatytas principų naudojimas sudarant derybų metu, tačiau šis būdas yra vienas iš pagrindinių pritaikant šiuos Principus praktikoje²⁰.

UNIDROIT Principai skiriasi nuo kitų vienodinimo institutų, ypač tų, kurie turi privalomąjį taikymo pobūdį, ir numato galimybę taikyti juos ne tada, kai šalys apskritai nėra apsisprendusios dėl taikytinos teisės. Tai 2004 m. UNIDROIT Principų redakcijoje įtvirtinta galimybė, kuria remiantis tarptautiniai komercinio arbitražo teismai gali pritaikyti UNIDROIT Principų nuostatas²¹. Dar vienas išryškėjantis skirtumas tarp privalomąjį pobūdį turinčių teisės vienodinimo instrumentų yra atvejai, kai šalys sutarė, kad jų sutartims bus taikomi bendrieji sutarčių principai, *lex mercatoria* (prekybos teisė). Be to, šiais principais gali būti naudojamos aiškinant ir pildant tarptautinius unifikuojančius teisės instrumentus, vidaus teisę, kaip pavyzdžiu, naudojantis nacionalinių ir tarptautinių įstatymų leidėjams. Kaip matyti, UNIDROIT Principus skatinama taikyti visais įmanomais atvejais, kai jie susiję su sutarčių teise.

Pirmuoju UNIDROIT principų taikymo atveju, tereikia, kad šalys Principų taikymo būtinybę aptartų jau sutartyje. Tačiau toks pasirinkimas irgi gali būti priimtas skirtingai, kai šalis pasirenka naudotis Principais išimtinai arba kartu su nacionaline teise, taip išsprendžiant problemą tų klausimų, kurių nereglamentuoja Principai. Be to, valstybei numatant sutarčių teisėje sutarčių laisvės principą, kurio sudedamoji dalis yra šalių autonomijos principas, reiškiantis šalių valią pasirenkant taikytiną teisę, lieka pareiga vadovautis imperatyviomis vidaus teisės normomis²². Vadinasi, nors ir neištraukus į sutartį nacionalinės teisės, kaip taikytinos kartu su UNIDROIT Principais, vis tiek sutarties šalims išlieka pareiga laikytis imperatyvių teisės normų, numatytų konkrečios valstybės nacionalinėje teisėje. Šis klausimas aktualesnis tuomet, kai šalių autonomijos principu naudojamos sudarant vidaus sutartis.

Vienokiu ar kitokiu atveju šalims sutartyje nurodžius ar kilus ginčui šalims vieningai pasirinkus taikytiną teisę – UNIDROIT Principus – ginčas bus sprendžiamas pagal šiuos principus, atsižvelgiant į tai, ar šalys nepažeidė imperatyvių nacionalinės teisės normų. Tačiau daugiau abejonių kelia atvejis, kuomet UNIDROIT Principai, kaip taikytina teisė, pasirenkama šalims sutartyje numačius taikyti bendruosius sutarčių principus, *lex mercatoria* ar panašiai. Tokia šalių valios išraiška buvo labai kritikuojama dėl koncepcijos visiško neaiškumo. Pats terminas *lex mercatoria* neturi aiškaus, vieningo apibrėžimo, o gali būti tik bendrai apibūdinamas, kaip pagrindinės taisyklės, skirtingos

²⁰ BONELL, Michael Joachim. The UNIDROIT Principles in Practice: The Experience of the First Two Years. *Uniform Law Review*. UNIDROIT, 1997, Vol.1, p.38.

²¹ *Cit. op.* 2, p. 5-6.

²² *Cit. op.* 5, p.129.

savo kilme ir turiniu, ir sukurtos prekybos bendruomenės tarptautinės prekybos poreikiams patenkinti²³. Šį klausimą išsprendė patys UNIDROIT Principų kūrėjai, pripažindami Principus kaip *lex mercatoria*. Kadangi UNIDROIT Principai yra laikomi tarptautinės komercinės teisės sudedamąja dalimi, taigi šalių nuoroda į *lex mercatoria* turi būti pripažįstama galiojančia, o teismai ir arbitrai, esant sutartinei taikytinos teisės nuostatai, turėtų taikyti UNIDROIT principus²⁴. Taip pat yra ir su bendraisiais sutarčių principais, kuriuos iš esmės ir įtvirtina UNIDROIT Principai.

UNIDROIT Principai yra reikšmingi taikant ir aiškinant valstybės teisę. Tai, kaip minėta anksčiau, Principų preambulė numato atvejus, kad Principai gali būti taikomi aiškinant bei pildant vidaus teisę ar kaip pavyzdys nacionalinėms bei tarptautinėms teisėkūros institucijoms. Toks Principų taikymas ypač reikšmingas, kai valstybės vidaus teisėje sudėtinga arba neįmanoma surasti tinkamos tam tikriems santykiams reguliuoti teisės normos arba teisėkūros institucijos negali rasti tinkamo sprendimo, kaip tokie santykiai galėtų būti reguliuojami, o UNIDROIT Principai būtent ir pateikia tinkamą problemos sprendimo variantą. Kadangi rengiant principus buvo stengiamasi surasti tokius sprendimų variantus, kurie būtų kuo bendresni ir atitiktų ekonominę situaciją, taigi jie buvo ir yra svarbūs valstybėms, kurioms reikia užpildyti atsiradusias teisės spragas, kurios ketina atnaujinti teisės sistemą, galiausiai ir dėl kitų priežasčių²⁵.

Šiame poskyryje aptarta UNIDROIT Principų raida, Principų taikymo atvejai šiame darbe svarbūs dėl to, kad, kaip jau minėta, UNIDROIT Principai išleisti dviem redakcijom, iš kurių pirmoji, turėjo labai didelę įtaką formuojant Lietuvos sutarčių bendrąsias nuostatas, tuo tarpu antrojoje redakcijoje įtvirtintos nuostatos nebuvo inkorporuotos į Lietuvos teisinę sistemą. Visgi abiejų redakcijų nuostatos yra svarbios ir turi būti išanalizuotos dėl priežasties – sukurti palankias sąlygas tarptautiniams ir ne tik verslo santykiams.

²³ LOPEZ ROGRIGUEZ, Ana Mercedes. *Lex Mercatoria. Retsvidenskabeligt Tidsskrift*. 2002, p.47. [Interaktyvus, žiūrėta 2009 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.rettid.dk/artikler/20020046.pdf>>

²⁴ GOLDAMMER, Y., JURČYS, P. Romos I reglamento dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės projektas: kita to paties medalio pusė? *Justitia*. 2008, Nr. 1(67), p.7. [Interaktyvus, žiūrėta 2009 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1134138>.

²⁵ *Cit. op.2*, p.7.

1.2. UNIDROIT Principų įtaka rengiant Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą

„Kodifikacija yra prasminga ir efektyvi tik tada, kai ji yra objektyviai reikalinga“²⁶. 1988 m. prasidėjus lietuvių tautiniam atgimimui, o 1990 m. paskelbus nepriklausomybę ir toliau vykstant aktyviems politiniams, ekonominiams, kultūriniais pokyčiams atsirado poreikis sukurti tinkamą teisės sistemą, tame tarpe ir sureguliuoti civilinius santykius, parengiant naują Civilinį kodeksą. Po 1990 m. kovo 11 d. buvo atlikta 1961-1982 m. teisės aktų, pritaikytų tarybinei planinei ekonomikai, tarybinei ideologijai ir mąstymui, „kosmetinė“ revizija, o su tokių teisės aktų recepcija Lietuvoje buvo neįmanoma sukurti naujos ūkinės sistemos²⁷. Taigi naujas Civilinis kodeksas buvo reikalingas norint sukurti ūkinę sistemą, paremtą rinkos ekonomikos principais. Nors pats Civilinis kodeksas yra svarbus, tačiau galima būtų sakyti, kad dabartinio Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (Toliau – CK arba Civilinis kodeksas) šeštoji knyga, reglamentuojanti prievolių teisę, yra reikšmingiausia. Sovietmečiu civilinė teisė apskritai mažai buvo plėtojama, o 1964 m. priimtame Civiliniame kodekse pakankamai mažai teisės normų, reglamentuojančių sutarčių teisę²⁸, o tos, kurios ir buvo, neatitiko susiklosčiusios ekonominės situacijos. Tai įrodo, kad 1964 m. Civilinis kodeksas neįtvirtina sutarties laisvės principo, kuris yra „kertinis privatinės teisės principas bet kurioje valstybėje, savo ūkį grindžiančioje privačia nuosavybe ir rinkos santykiais“²⁹.

Yra nuomonių, kad kodeksas yra atskiros valstybės reikalas, todėl jis negali būti pasiskolintas iš kitų valstybių. Tačiau šiuolaikinės globalizacijos, tarptautinio vienodinimo ir derinimo bumo laikotarpiu, kodeksas praranda grynąjį tautiškumą, o kodifikacija tampa teisinių doktrinų ir idėjų, užsienio valstybių teisės institutų transformavimu į nacionalinę teisę³⁰. Šis reiškinys, prof. A. Watsono pavadintas teisiniu „transplantavimu“, tapo labai reikšmingas ir Lietuvai. Tačiau šis metodas taip pat siejamas su teisės recepcija, kuri kaip metodas taip pat buvo naudojamas modernizuojant Lietuvos civilinį kodeksą, o ypač sutarčių teisės bendrąją dalis. Jis pasižymi tuo, jog

²⁶ MIKELĖNAS, Valentinas. Naujasis civilinis kodeksas šiuolaikinės globalizacijos kontekste. In *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia, 2007, p. 41.

²⁷ MIKELĖNAS, Valentinas. Naujų kodeksų privatinės teisės srityje svarstymo, priėmimo ir įgyvendinimo problemos. *Teisės problemos*. 2000, Nr.2, p.63-64.

²⁸ Bendrieji prievolių nuostatai buvo įtvirtinti 165-252 straipsniuose. žr. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (neteko galios) (Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-138).

²⁹ Aiškinamasis raštas dėl Civilinio kodekso šeštosios knygos. 2000 05 16 Nr. P-2530. [Interaktyvus, žiūrėta 2009 m. Kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=100914&p_query=&p_tr2=>.

³⁰ *Cit.op.* 24, p. 43.

perkėlus tam tikras teisės normas, teisės sistemas ar visus institutus, recepcijos procesas nepasibaigia ir tęsiamas taikant ir aiškinant recepuotas teisės normas. Šių metodų naudojimą pagrįnde skatino tai, kad Lietuva turėjo stengtis neatsilikti nuo modernių tarptautinių ir regioninių tendencijų privatinės teisės srityje. Be to, vargu ar Lietuva per 10 metų laikotarpį pati būtų parengusi Civilinį kodeksą, o jei ir būtų, tai ar jis būtų buvęs toks, koks jis yra dabar. Taigi rengiant naująjį civilinį kodeksą buvo atsižvelgiama į kitų valstybių, kaip antai, Olandijos, Kanados Kvebeko provincijos kodeksų pavyzdžius, taip pat ir kitus tarptautinius dokumentus. Tačiau ruošiant dalį, skirtą sutarčių teisei, didžiausią įtaką padarė Kodekso rengimo metu pasirodę UNIDROIT Principai, kurie laikomi vieni iš moderniausių sutarčių teisės bendrosios dalies reguliavimo modelių, ir kurių analizė svarbi kiekvienos valstybės įstatymų leidėjui, galvojančiam apie sutarčių teisės modernizavimą, suderinimą³¹.

Lietuva išreiškdamą norą sutartinių santykių teisinį reguliavimą pagrįsti moderniausiais ir moksliskai pagrįstais sprendimais pasirinko UNIDROIT Principus kaip modelį sutarčių teisės bendrajai daliai³² ir inkorporavo į kodeksą sutarties laisvės principą, preliminarinės sutarties institutą, sutarčių sudarymo taisykles, atskirai sureguliuo sutarčių sudarymo prisijungimo būdu (pagal standartines sąlygas) ypatumus³³. Kadangi UNIDROIT Principus ruošė 14 m. specialistai iš viso pasaulio, lygindami, analizuodami įvairių valstybių teisės sistemas, teisės normas, reguliuojančias tam tikrus sutartinius santykius, susiklosčiusius tarptautinėje teisėje santykius ir priimtus tarptautinius dokumentus, priimdami tinkamiausius ir geriausiai sprendimų variantus, matyti, kad Lietuvai buvo labai palanku, jog tokio kruopštaus darbo rezultatas pasirodė reikiamu metu. Taigi rengiant Civilinį kodeksą, buvo vadovautasi UNIDROIT Principais taip, kaip tai numatyta jų preambulėje: Principai gali būti naudojami kaip modelis nacionaliniams ar tarptautiniams įstatymų leidėjams rengiant teisės aktus.

Tai, kad pagal UNIDROIT Principus buvo parengta CK šeštosios knygos antra dalis, reglamentuojanti sutarčių teisę, patvirtinama ir CK komentare³⁴. Toliau nagrinėjant atskirų bendrosios sutarčių teisės dalies nuostatų komentarus, pažymėtina, jog daugelis straipsnių atitinka UNIDROIT Principų atitinkamą straipsnį arba jis tiesiog atkartojamas. Tokios formuluotės nurodomos CK 6.156, 6.157, 6.158, 6.162 straipsnio 1 dalies, 6.163, 6.164, 6.166, 6.167 straipsnio 1 dalies, 6.168, 6.169, 6.170, 6.173, 6.174, 6.175, 6.176, 6.177, 6.178, 6.179, 6.180, 6.181 straipsnio 3 dalies, 6.182, 6.183, 6.185 straipsnio 1

³¹ *Cit. op.* 4, p.112.

³² *Cit. op.* 4, p.121.

³³ *Cit.op.* 26, p.44.

³⁴ *Cit. op.* 7, p.191.

dalies, 6.186, 6.187, 6.193, 6.194, 6.195, 6.196, 6.197, 6.198, 6.199, 6.202, 6.203, 6.204, 6.205, 6.206, 6.207, 6.208, 6.209, 6.211, 6.212, 6.213 straipsniuose, tuo tarpu kituose straipsniuose pateikiant nuorodas į atitinkamą UNIDROIT Principų straipsnį. Iš kitos pusės, palyginus Civilinio kodekso dalies, skirtos sutarčių teisės bendriesiems klausimams, ir UNIDROIT Principų struktūras, matyti, kad jos sutampa³⁵. Atsižvelgiant į abejus aspektus, iš kurių vienas pabrėžia, kad UNIDROIT Principų recepcija įgyvendinta teisės normos lygmenyje, o kitas, kad Civilinio kodekso ir UNIDROIT Principų struktūros sutampa, dar labiau išryškėja UNIDROIT Principų, kaip sėkmingos kodifikacijos pavyzdžio, įtaka Lietuvos bendrosios sutarčių teisei.

Pažymėtina, jog UNIDROIT Principų (1994) nuostatų inkorporavimas į Civilinį kodeksą nebuvo absoliutus. Į Civilinį kodeksą neperkeltos liko normos, įtvirtintos UNIDROIT Principų (1994) 2.17 str. dėl sutartį vienijančios išlygos, 3.3 str. dėl pirminio negalimumo, 3.14 str. dėl pranešimo apie vienašalį sutarties nutraukimą, 5.5 str. dėl pareigos, kylančios iš sutarties, pobūdžio nustatymo, 7.4.11 str. dėl piniginių kompensacijos būdo. Be to, kai kurios normos buvo perkeltos ne į CK Šeštosios knygos dalį, skirtą bendriesiems sutarčių teisės principams, bet į CK Pirmąją knygą, kuri nustato bendrąsias nuostatas.

Taigi atkreipiant dėmesį į Civilinio kodekso rengimo laikotarpį negalima būtų paneigti, kad UNIDROIT Principai turėjo labai didelę įtaką rengiant Civilinį kodeksą, o ypač tą dalį, kuri skirta bendriesiems sutarčių teisės klausimams. Tačiau negalima pamiršti, kad kone svarbiau yra ne pats tam tikros užsienio teisės perėmimas, bet tinkamas jos aiškinimas ir taikymas doktrinoje ir praktikoje³⁶.

1.3. 2004 m. UNIDROIT Principų sutarčių įtaka Lietuvos Respublikos civilinio kodekso aiškinimui ir taikymui

Inkorporavus UNIDROIT Principų nuostatas į Civilinį kodeksą, Principai netapo pirminiu Lietuvos teisės šaltiniu. Lietuvos civilinės teisės šaltiniais laikomi ne tik Lietuvos Respublikos Konstitucija, Civilinis kodeksas, kiti įstatymai, tarptautinės sutartys, bet ir

³⁵ Civiliniame kodekse suformuluoti tokie šeštosios knygos II dalies skyrių pavadinimai: bendrosios nuostatos, sutarčių sudarymas, sutarčių galia ir forma, sutarčių aiškinimas, sutarčių turinys, sutarčių vykdymas, sutarčių nevykdymo teisinės pasekmės ir sutarčių pabaiga (žr. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262)). UNIDROIT Principuose skyrių pavadinimai suformuluoti taip: bendrosios nuostatos (angl. *general provisions*), sudarymas (angl. *formation*), galia (angl. *validity*), aiškinimas (angl. *interpretation*), turinys (angl. *content*), vykdymas (angl. *performance*), nevykdymas (angl. *non-performance*) (žr. UNIDROIT. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contract*. Rome: UNIDROIT, 1994).

³⁶ *Cit. op.* 4, p.121.

paprotys, nurodytas CK 1.4 straipsnyje, bei bendrieji teisės principai, numatyti CK 1.2 ir 1.5 straipsniuose³⁷. Kadangi UNIDROIT Principai nėra tarptautinė sutartis, vadinasi ir pirminio teisės šaltinio statuso šiems Principams suteikti nebūtų galima. Visgi šiems Principams Lietuvos teisėje tenka nemaža reikšmė, kuri pabrėžiama Civilinio kodekso komentare, jog „aiškinant ir taikant sutarčių teisės normas būtina remtis minėtų tarptautinių dokumentų [kalbama apie UNIDROIT Principus ir Europos sutarčių teisės principus] aiškinimu, pateikiamu užsienio teisės doktrinoje, ir jų užsienio teismų ir tarptautinio komercinio arbitražo taikymo praktika“³⁸. Nors teismams suteikiama teisė remtis UNIDROIT Principų aiškinimu, tačiau Lietuvos teismai visgi menkai šia teise pasinaudoja. Tai parodo, jog iki 2009 metų kovo mėnesio buvo rasta tik 9 bylos, iš kurių 2 bylos buvo nagrinėjamos apygardos teismuose, ir kuriose teismai rėmėsi UNIDROIT Principais³⁹. Iš kitos pusės, „tiesioginės nuorodos į teisės doktriną teismų sprendimuose labai retos“⁴⁰, juo labiau į užsienio doktriną, užsienio valstybių teismų ir tarptautinių arbitražų sprendimu⁴¹, motyvuojant tai pakankamai didele įstatymų kaita, teismo sprendimų motyvų, teisinės argumentacijos reikšmės nepakankamu įvertinimu.

CK 1.9 straipsnis numato bendruosius Civilinio kodekso normų aiškinimo principus. Pagal šį straipsnį pagrindiniais CK aiškinimo būdais yra laikomi sisteminis, lingvistinis bei teleologinis aiškinimo būdai. Nors suprasti teisės normų, kuriose ypač dažnai pasireiškia specifiniai terminai ir sudėtingos sakinių konstrukcijos, prasmę yra labai svarbu, tačiau lingvistinis teisės aiškinimo būdas, reikalaujantis aiškinant teisę atsižvelgti ir taikyti lingvistikoje (kalbos moksle) priimtas interpretavimo taisykles, nėra pagrindinis. Nemažas dėmesys turi būti skiriamas sisteminiam teisės aiškinimo būdui, kuris reikalauja, kad aiškinant teisės normas būtų įvertinti ir sisteminiai ryšiai su Konstitucija, bendraisiais teisės principais, tarptautine teise, nepaliekant nuošaly ir

³⁷ *Cit. op.* 5, p.70.

³⁸ *Cit. op.* 7, p.191

³⁹ Rezultatai gauti paieškos puslapyje www.infolex.lt/praktika įvedus reikšminį žodį „UNIDROIT“: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gegužės 19 d. nutartis c.b. *G. Brendžius v. UAB „Ūkio investicinė grupė“*, Nr. 3K-3-612/2003, kat. 16.3.2.1; 21.2.2.1; 40.13; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutartis c.b. *UAB „Vingio parkas“ v. UAB „Eika“*, Nr. 3K-3-38, kat. 42.5; 42.6; 52.3; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis c.b. *V.Š. v. A.N., A.N.*, Nr. 3K-3-382/2006, kat. 42.4; 45.1; 45.6; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugpjūčio 11 d. nutartis c.b. *R. K. v. A. K., K. L., J. L. ir A. L.*, Nr. 3K-3-366/2008, kat. 42.4; 75.6.2; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 1 d. nutartis c.b. *J. B. M. v. V. T.*, Nr. 3K-3-405/2008, kat. 42.4; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 27 d. nutartis c.b. *J. G. v. S. M.*, Nr. 3K-3-504/2008, kat. 21.4.2.6; 49; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 3 d. nutartis c.b. „*Sofratus*“ v. *UAB „Energijos taupymo centras“*, Nr. 3K-3-15/2009, kat. 28.1; 42.8; 42.10; Klaipėdos Apygardos Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. nutartis c.b. *S. V. v. J. V.*, Nr. 2A-544-479/2008, kat. 49; 21.4.2.6; Kauno Apygardos Teismo 2008 m. birželio 11 d. sprendimas c.b. *V. Š. v. A. N., A. N.*, Nr. 2A-644-260/2008, kat. 35.5; 42.4; 42.10; 121.21.

⁴⁰ LAUŽIKAS, Egidijus; MIKELĖNAS, Valentinas; NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinio proceso teisė*. Vilnius: Justitia, 2003. p.116.

⁴¹ ŽUKAS. P. 128

teleologinio (įstatymo leidėjo ketinimo) teisės aiškinimo metodo⁴². Šių principų egzistavimas teisės normų lygmenyje įpareigoja aiškinant Civilinio kodekso Šeštosios knygos II dalies normas, reguliuojančias bendrąją sutarčių teisę aiškinti atskleidžiant kiekvienos normos tikslą bei sistemiškai įvertinant tiek su CK, tiek su kitų teisės aktų normomis.

Kaip jau buvo minėta įstatymų leidėjo tikslas buvo modernizuoti Lietuvos sutarčių teisę, ypač jos bendrąją dalį. Šiam tikslui įgyvendinti buvo pasirinkti UNIDROIT Principai, kurių beveik visos 1994 metų redakcijos nuostatos buvo inkorporuotos į Civilinį kodeksą. Tai patvirtina Aiškinamajame rašte dėl Civilinio kodekso Šeštosios knygos išsakyta mintis, kad „[a]ntrojoje dalyje reguliuojami bendrieji sutarčių teisės klausimai, inkorporuojant į kodeksą UNIDROIT parengtus tarptautinių komercinių sutarčių principus“⁴³. Taigi matyti, kad įstatymo leidėjo ketinimai yra glaudžiai susiję su UNIDROIT Principais.

Minėti teisės aiškinimo būdai yra tik pagrindiniai, tačiau be jų teisėje egzistuoja ir būdai, kaip istorinis, lyginamasis, teismo precedento, autonomijos ir kiti. Visi šie metodai taip pat yra pakankamai svarbūs, norint teisingai įvertinti tikrąją teisės normos prasmę. Įvairios valstybės turi skirtingas teisės sistemas, doktriną, skirtingai klostėsi jų teisės istorija, todėl kiekvienoje valstybėje iš esmės susiklostė savitas teisės aiškinimas. Tačiau, kaip jau minėta, tiek UNIDROIT Principai, tiek kiti tarptautinės teisės vienodinimo instrumentai siekia vienodo teisės normų aiškinimo, o tai neįmanoma egzistuojant skirtingoms teisės aiškinimo praktikoms atskirose valstybėse. Todėl kaip įvairūs tarptautinės teisės dokumentai (konvencijos, reglamentai, direktyvos), taip ir UNIDROIT Principai aiškinimo taisykles numato pačiuose dokumentuose.

UNIDROIT Principų 1.6 straipsnyje nustatyta, kad „aiškinant Principus turi būti atsižvelgiama į jų tarptautinį pobūdį, būtinumą skatinti vieningą jų taikymą bei kitus tikslus“. Nors teisės ir sutarčių aiškinimo būdai iš dalies sutampa, tačiau svarbu nesupainioti šių dviejų institutų. Sutarčių aiškinimas ir yra „vienas iš sutarčių teisės institutų“⁴⁴, todėl jis ir turėtų būti aiškinamas kaip atskira tema, tuo tarpu teisės aiškinimas apima visus sutarčių teisės institutus.

Viena iš prieš tai minėto UNIDROIT Principų straipsnio dalių, kad aiškinant Principus turi būti skiriamas dėmesys į jų „tarptautinį pobūdį“, o tai reiškia, kad teisiniai terminai ir prasmė turi būti aiškinami autonomiškai. Iš ko išplaukia, kad aiškinant

⁴² *Cit. op.* 5, p. 84-86.

⁴³ *Cit. op.* 29.

⁴⁴ PETROŠEVIČIENĖ, Olga. Sutarčių aiškinimo metodai ir jų ribojimo problemos. *Justitia*. 2007, Nr. 3 (65), p. 27.

Principus neturi būti remiamasi konkrečios valstybės vidaus teise⁴⁵. Toks Principų rengėjų siekis, kad Principai būtų aiškinami autonomiškai, lengvai pagrindžiamas tuo, kad rengimo metu buvo sunkiai dirbama lyginant įvairių valstybių teises sistemas, atitinkamai pritaikant geriausiai visų poreikius patenkinančias nuostatas arba sukuriant naujas nuostatas, kurios užpildytų tam tikras spragas ir būtų pritaikomos, su tikslu, kad UNIDROIT Principai būtų aiškinami ir taikomi skirtingose valstybėse vienodai. Leidžiant valstybėms aiškinant Principus pritaikyti teisės doktriną, teisės normas būdingas konkrečiai valstybei, iš esmės sugriautų Principų rengėjų tikslus.

Inkorporavus UNIDROIT Principus į Civilinį kodeksą, Principai netapo sudėtine Lietuvos teisės dalimi, todėl žiūrint paviršutiniškai neturėtų kilti poreikis aiškinti inkorporuotas į Civilinį kodeksą UNIDROIT Principų nuostatas autonominiu aiškinimo būdu. Tačiau tokiu būdu būtų prieštaraujama įstatymo leidėjo siekiui sukurti palankesnes sąlygas verslui ir jo plėtojimui tiek vidaus, tiek tarptautiniu mastu, nes aiškinant padaryti nukrypimai nuo Principų ir jų pirminių idėjų visgi reikštų nepakankamai modernizuotą ir dėl to tam tikrais atvejais komerciniams santykiams plėtoti nepalankią teisės sistemą.

Taigi nors teoriškai ir aiškinant normas, kurios perkeltos iš UNIDROIT Principų turėtų būti aiškinamos remiantis kaip nurodyta anksčiau, tačiau, kaip minėta, praktika rodo visai ką kita, kad teismai sprenddami bylas, kuriose remiamasi CK nuostatomis, inkorporuotomis iš UNIDROIT Principų, retai į juos nukreipia tiesiogines nuorodas. To priežastimi, pirmiausia, galėtų būti laikoma tai, kad Lietuva yra maža valstybė, kurios teismams 7 metai nėra toks jau ilgas laikas, per kurį būtų suformuota teisinė tikrumą užtikrinanti teismų praktika⁴⁶. Ši mintis buvo išsakyta lyginant Lietuvos padėtį su Šveicarija, kuri taip pat yra maža valstybė ir kurios teismų praktika susidūrė su panašiomis problemomis aiškinant ir taikant teisę remtis užsienio teismų, arbitražų sprendimais. Antra priežastimi galėtų būti laikoma tai, kad teisės praktikai esant labai glaudžiai susijus su tiek su teisėkūra, tiek su teisės doktrina, labai svarbu suformuoti pagrindus teismams tinkamai aiškinti ir taikyti UNIDROIT Principus, pateikiant tam tikras taikymo metodikas. Lietuvoje mažai literatūros, nagrinėjančios UNIDROIT Principų taikymą ir aiškinimą. Galiausiai nėra netgi UNIDROIT Principų vertimo į lietuvių kalbą, ką jau kalbėti apie šių principų komentarus⁴⁷. Tai ne visos priežastys, lemiančios tokį pasyvų teismų darbą UNIDROIT Principų atžvilgiu, kurios kartu su minėtomis priežastimis, turi įtaką kitam probleminiam klausimui – kokią reikšmę turi neįtrauktos į Civilinį kodeksą UNIDROIT Principų nuostatos.

⁴⁵ *Cit. op. 2*, 2004, p. 15.

⁴⁶ ŽUKAS, P.132.

⁴⁷ *Ibid.* p.132-132

Kaip minėta, rengiant CK ne visos Principų nuostatos buvo inkorporuotos į CK, tačiau tai mažiau aktualu, lyginant su tuo, jog po Civilinio kodekso įsigaliojimo 2004 metais pasirodžiusi nauja UNIDROIT Principų redakcija ne tik pataisė ir papildė tam tikras nuostatas, bet ir įtraukė naujų skyrių, reguliuojančių tokius institutus, kaip trečiųjų asmenų teisės, atstovų įgalinimai ir t.t. Norint išanalizuoti šias naujoje redakcijoje pateiktas nuostatas Lietuvos civilinės teisės atžvilgiu būtina išanalizuoti, kokią reikšmę jos turi teisės aiškinimui.

2004 m. redakcija papildyti UNIDROIT Principai institutais, kurie Lietuvos teisėje nebuvo palikti nereguliuoti. Civiliniame kodekse randama normų reguliuojančių trečiųjų asmenų teises, atstovavimą ir atstovų įgalinimus, reikalavimo perleidimo, skolos perkėlimo, sutarties perleidimo, senaties terminus, tačiau vargu ar būtų galima tikėtis, kad tokie santykiai bus sureguliuoti vienodai. Visgi UNIDROIT Principų nuostatos galėtų būti papildomas šaltinis aiškinant Civilinio kodekso normas.

2004 m. UNIDROIT Principų redakcijoje buvo pridėti ne tik nauji skyriai, bet ir nauji Preambulės paragrafai. Vienas iš jų, jau prieš tai minėtas Principų taikymo atvejis, kai šalys nėra susitarusios dėl jokios taikytinos teisės. Kitas paragrafas, įtvirtinantis UNIDROIT Principų (2004) tikslą aiškinti ir pildyti nacionalinę teisę. Pasinaudojant šiuo tikslu galima būtų naudotis Principais kaip autoritetingais šaltiniais aiškinant nacionalinę teisę, pavyzdžiui, esant kolizijai ar teisės spragai atvejais. Pirmuoju atveju, t.y. esant teisės normų kolizijai, turi būti pasirinkta tokia norma, kuri neprieštaruoja principams⁴⁸. Kadangi UNIDROIT Principai buvo rengiami įvertinant įvairių valstybių teisinės sistemas ir atrenkant geriausiai situaciją atspindinčius sprendimus, galima tikėtis, kad pasirinkus UNIDROIT Principus kaip bendruosius sutarčių teisės principus, bus priimtas tinkamas sprendimas

UNIDROIT Principai kaip priemonės aiškinti nacionalinę teisę gali būti pasirinkti tuomet, kai nacionaliniuose teisės aktuose tam tikri klausimai visiškai nereglamentuojami, t.y. esant teisės spragai. Šiuo atveju, atvejus, kai yra teisės spraga, reglamentuoja CK 1.8 str., kuris numato tiek įstatymo analogijos, kai nereglamentuotiems civiliniams santykiams taikomi panašius santykius reglamentuojantys įstatymai, tiek teisės analogiją, kai nėra panašius santykius reglamentuojančių įstatymų ir todėl turi būti taikomi bendrieji teisės principai. Taigi kaip ir pirmuoju – kolizijos – atveju, UNIDROIT Principai gali būti taikomi kaip bendrieji sutarčių teisės principai.

⁴⁸ *Cit. op.* 40, p.134.

Vadinasi, nors ir UNIDROIT Principų (2004) nuostatos neįtrauktos į Lietuvos gali būti aiškinamos iškilusioms probleminėms situacijoms sureguliuoti, taip pat paranku naudotis UNIDROIT Principais (2004), kaip medžiaga, pagrindžiančia teisme priimtą atitinkamą sprendimą kaip tinkamiausią. Visgi aiškinant ir pildant nacionalinę teisę UNIDROIT Principų nuostatomis, negali būti pažeistos imperatyvios konkrečios valstybės teisės normos⁴⁹. Kaip buvo minėta anksčiau, labai nedaugelyje bylų Lietuvos teismai rėmėsi UNIDROIT Principais aiškindami nacionalinę teisę. Pabrėžtina, kad tose bylose, kur ir buvo remiamasi Principais, santykiai buvo susiję su 1994 m. UNIDROIT Principų redakcijos nuostatomis. Visgi teismai turėtų spręsdami ginčus, kylančius iš santykių, tokių kaip, trečiųjų asmenų teisės, atstovų įgalinimai, senaties terminai ir kt. turėtų aiškinti ir pildyti atsiradusias spragas UNIDROIT Principuose (2004) įtvirtintomis nuostatomis.

1.4. Kiti teisės vienodinimo instrumentai, turintys reikšmės Lietuvos sutarčių teisei, jos aiškinimui ir taikymui

UNIDROIT Principai nebuvo vienintelis žingsnis vienodinant sutarčių teisę. Be to, tai galima spręsti iš to, jog Principų pirmoji redakcija pasirodė tik 1994 metais, o tarptautiniai santykiai buvo išplėtoti ir poreikis juos tinkamai reglamentuoti atsirado jau žymiai anksčiau. Dėl to buvo imtasi vienodinti teisę priimant įvairias konvencijas, rezoliucijas, direktyvas ir kitus teisės aktus tarptautiniu bei regioniniu mastu. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, siekiant užmegzti santykius su kitomis valstybėmis, vystyti tarptautinę prekybą, pritraukti investicijas atsirado poreikis tinkamam teisiniam reguliavimui, o po 1990 m. receptuota teisės sistema buvo pritaikyta tarybinei planinei ekonomikai, tarybinei ideologijai ir mąstymui⁵⁰ ir prieštaravo tokiems siekiams. Todėl jau iki 2001 m., kuomet įsigaliojo naujasis Civilinis kodeksas, Lietuva buvo prisidėjusi prie sutarčių teisės vienodinimo pasaulio ir regiono mastu proceso. Todėl sutarčių teisės vienodinimo instrumentai, pritaikyti Lietuvoje iki 2001 m. turi įtakos ir dabar.

1956 m. Ženevoje buvo paskelbta Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencija (toliau – CMR konvencija), prie kurios Lietuva prisijungė 1993 m. kovo 5 d. Viename iš nutarimų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas pareiškė, jog CMR konvencija yra Lietuvos vidaus teisės sistemos sudėtinė dalis ir teismams sprendžiant ginčus, kilusius iš santykių, reglamentuojamų šios konvencijos, konvencija turi būti

⁴⁹ *Cit. op. 2*, p.13.

⁵⁰ *Cit. op. 27*, p.64.

taikoma tiesiogiai⁵¹. Tai privalomojo pobūdžio vienodinimo instrumentas, kuris aktualus ir šiandien.

Dar vienas dokumentas teisės vienodinimo srityje yra 1980 m. Jungtinių Tautų priimta Konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių (toliau – 1980 m. Vienos konvencija), kurios tikslas prisidėti prie teisinių barjerų tarptautinėje prekyboje šalinimo ir skatinti tarptautinės prekybos plėtrą⁵². Lietuva prie šios konvencijos prisijungė 1993 m. sausio 19 d. Priėmus šią konvenciją bei daugeliui valstybių prisijungus prie jos ar ratifikavus, buvo sureguliuota pakankamai svarbi sritis – tarptautinė prekyba. Tai reiškia, kad buvo išspręstos dvi pagrindinės konvencijos atsiradimą skatinusios problemos – ginčo sprendimo vieta bei taikytina teisė – kai prekių pirkimo-pardavimo sutarties šalių buveinės yra skirtingose valstybėse. Taigi Lietuvai prisijungus prie šios konvencijos, atsirado privalomumas taikyti konvencijos nuostatas, jeigu sutartis atitinka konvencijoje numatytus reikalavimus.

Nors minėtos konvencijos įtvirtintos normos sureguliuoja svarbias tarptautinei prekybai santykių sritis, visgi šios konvencijos yra materialiosios teisės vienodinimo instrumentai, turintys ir trūkumų. Visų pirma, materialinės teisės vienodinimas reiškia, kad tam tikri santykiai, sureguliuoti tam tikroje konvencijoje taikomi tik konvenciją pasirašiusioms valstybėms, tuo tarpu jeigu tarptautiniai santykiai, susiklosto tarp šalių, iš kurių vienos valstybė nėra ratifikavusi tokios konvencijos, kyla taikytinos teisės problemos. Be to, tokia materialinės teisės vienodinimas neretai reiškia nacionalinės teisės perversmą ir dėl to susilaukia neigiamo požiūrio⁵³. Visų antra, tiek minėtos konvencijos, tiek ir kitos parengtos konvencijos bei pavyzdiniai tarptautiniai teisės aktai reguliuoja atskiras sutarčių rūšis, bendrąją sutarčių teisę paliekant egzistuoti nerašyta *lex mercatoria* forma.

Kaip minėta, įvairios konvencijos reguliuoja atskiras sutarčių rūšis, nuošaly paliekant bendrąsias sutarčių teisės taisykles, tačiau šiuo metu UNIDROIT Principai nėra vienintelis projektas, skirtas bendrosios sutarčių teisės harmonizavimui. Šie principai aktyviai konkuruoja su Europos sutarčių teisės principais (angl. *Principles of European Contract Law*; sutrumpintai – PECL), kuriuos parengė Lando Komisija, ir parengiamuoju Europos sutarčių teisės kodekso projektu⁵⁴.

⁵¹ 2001 m. birželio 15 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų Senato nutarimas Nr. 31 „Dėl Lietuvos teismų praktikos, taikant Ženevos 1956 m. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvenciją (CMR)“. Teismų praktika. 2001, Nr.15.

⁵² Jungtinių Tautų konvencija dėl tarptautinių prekių pirkimo-pardavimo sutarčių. Valstybės žinios, 1995 12 15, Nr. 102-2283.

⁵³ MIKELĖNAS, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001. p.79-80.

⁵⁴ *Cit. op.* 13, p.5.

Europos sutarčių teisės principai buvo pradėti rengti 1980 m. Europos sutarčių teisės komisijos, vadovaujamos prof. Ole Lando, pagal kurio vardą komisija ir buvo pavadinta. PECL buvo rengiami dalimis. Pirmoji principų dalis išleista 1995 metais reglamentavo sutarties vykdymą, nevykdymą bei nuostolių atlyginimą. 1999 metais pasirodė antroji PECL dalis, kurią kartu su pirmąja dalimi sudarė 9 skyriai, struktūriškai mažai besiskiriantys nuo UNIDROIT Principų⁵⁵. Dar vėliau, 2003 metais, pasirodė trečioji principų dalis. Lyginant su UNIDROIT Principų raida, kurių antroji redakcija pasirodė 2004 metais, PECL vystėsi labai panašiai, išskeldami iš esmės tą patį tikslą – sutarčių teisės vienodinimas Europos mastu.

Europos sutarčių teisės principai būdami panašūs tiek struktūriškai, tiek savo tikslais, turėjo nemažą įtaką ir Lietuvai rengiant civilinio kodekso dalį, skirtą bendriesiems sutarčių teisės principams. Daugelį aspektų, kurie buvo išsakomi kalbant apie UNIDROIT Principus, galima pritaikyti ir Europos sutarčių teisės principams. Pirmiausia, reikėtų paminėti pastarųjų principų taikymą, numatytą Europos sutarčių teisės principų 1:101 straipsnyje, pateikiant į UNIDROIT Principus labai panašius atvejus, kaip antai, principai skirti taikyti kaip bendrosios sutarčių teisės taisyklės Europos Sąjungoje, kai sutarties šalys sutartyje inkorporuoja principų nuostatas arba numato, kad turi būti remiamasi šiais principais, kai sutartyje numatoma taikyti bendruosius teisės principus, *lex mercatoria* arba kai reikia rasti tinkamą sprendimą, kurio negali pasiūlyti taikoma teisė⁵⁶. Iš kitos analizuojant mokslinę literatūrą, apie Europos sutarčių teisės principus pasisakoma, kad jie vieni iš moderniausių sutarčių teisės bendrosios dalies principų, be kurių vargu ar apsieitų kiekvienos valstybės įstatymų leidėjas⁵⁷, Civilinio kodekso struktūra panaši į Europos sutarčių teisės principų struktūrą, „Civilinio kodekso šeštosios knygos II dalis <...> parengta pagal <...> specialios Europos sutarčių teisės komisijos parengtus Europos sutarčių teisės principus“⁵⁸. Tačiau gilinantis į Civilinio kodekso komentarą matyti, kad komentuojant atskiras kodekso normas Europos sutarčių teisės principai nebeminimi. Todėl būtų galima daryti išvadą, kad visgi UNIDROIT Principai padarė didesnę įtaką rengiant Lietuvos civilinį kodeksą.

⁵⁵ Europos sutarčių teisės principų I ir II dalys susideda iš tokių skyrių: bendrosios nuostatos (angl. *general provisions*), sudarymas (angl. *formation*), atstovų įgalinimai (angl. *authority*), galia (angl. *validity*), aiškinimas (angl. *interpretation*), turinys ir teisinės pasekmės (angl. *content and effects*), vykdymas (angl. *performance*), sutarties neįvykdymo bendrosios nuostatos (angl. *non-performance and remedies in general*), atskiri už sutarties nevykdymą atvejai (angl. *particular remedies for non-performance*)

⁵⁶ The Commission on European Contract Law. Principles of European Contract Law. Text of articles in English: Parts I and II (1999). [Interaktyvus, žiūrėta 2009 m. Kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/PECL%20engelsk/engelsk_partI_og_II.htm>

⁵⁷ *Cit. op.* 4, p.112;

⁵⁸ *Cit. op.* 7, p.191.

Kaip priešastis, kodėl UNIDROIT Principais vadovautasi labiau, galima būtų paminėti, pirmiausia, tiek vienu, tiek kitų principų raida. Kaip minėta, Europos sutarčių teisės principų I ir II dalys, apimančios iš esmės skyrius, atitinkančius Lietuvos civilinį kodeksą, pasirodė tik 1999 metais, o Civilinio kodekso projektas (Šeštoji knyga: Prievolių teisė) buvo paruoštas ir priimtas 2000 m. liepos 18 d. Taigi laiko tarpas nuo 1999 m. iki 2000 m. buvo pakankamai trumpas, kad sukurti naują civilinį kodeksą perimant pastarųjų Principų nuostatas. Tuo tarpu 1994 metais pasirodė UNIDROIT Principai, pasirodė tinkamu Civilinio kodekso rengimo grupei metu.

Kita priešastinis veiksnys, nulėmęs UNIDROIT Principų didesnę reikšmę, galėtų būti laikomas abiejų principų sąvadų veikimo mastas. Vertinant UNIDROIT Principus, jie buvo priimti su tikslu derinti ir vienodinti sutarčių teisės bendrąją dalį tarptautiniu mastu, tuo tarpu Europos sutarčių teisės principai apsiriboja regioniniu mastu, t.y. skirtingai nei UNIDROIT Principai, rengiant Europos sutarčių teisės principus buvo analizuojamos valstybių narių teisės sistemos, įtvirtinant tuos principus, kurie geriausiai atitiko esamą ekonominę ir socialinę situaciją Europoje⁵⁹. Suprantama, kad Lietuvai buvo svarbūs ne tik ryšiai tarp kitų Europos valstybių, bet ir tarp valstybių, nesančių Europos regione. Taigi pasirinkimas labiau atsižvelgti į UNIDROIT Principus, gali būti motyvuotas noru orientuotis į globalias iniciatyvas.

Tiek 1.2. poskyryje, tiek ir čia buvo daugiau kalbama apie vienodinimo instrumentų įtaką iki Civilinio kodekso įsigaliojimo, tačiau kokia reikšmė tų nuostatų, kurios įsigaliojo jau po CK priėmimo. Tiek po 1994 metų, kuomet buvo išleisti UNIDROIT Principai, tiek po 1999 metų, kai pasirodė Europos sutarčių teisės principų II dalis, atsižvelgiant į juos taikant pastebėtus trūkumus ir reguliuojamų santykių kaitą, šių principų rinkiniai buvo tobulinami ir pildomi⁶⁰. Europos sutarčių teisės principai tobulinimo ir pildymo proceso išraiška buvo 2003 metais išleista trečioji šių principų dalis, o 2004 metais, kaip jau minėta anksčiau, buvo išleista nauja UNIDROIT principų redakcija. Tačiau svarbu yra ne pačių teisės normų, inkorporavimas į teisės sistemą, bet jų aiškinimas. Dėl to analizuojant atskirus sutarčių klausimus, pateiktus II darbo dalyje, pateiksime ir Europos sutarčių teisės principų nuostatus kaip lyginamąją medžiagą.

⁵⁹ The Commission on European Contract Law. *Introduction to the Principles of European Contract Law*. [Interaktyvus, žiūrėta 2009 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/peclcomments.html#top>>

⁶⁰ *Cit. op.* 4, p.125.

II DALIS. 2004 M. UNIDROIT PRINCIPŲ REDAKCIJA PAPILDYTŲ NUOSTATŲ ANALIZĖ LIETUVOS CIVILINĖS TEISĖS ATŽVILGIU

Po 1994 m. redakcijos UNIDROIT Principų pasirodymo ir toliau vyko Principų tobulinimo darbai, kuriuos skatino ne tik tai, kad Principai neapėmė visų reguliuotinių sutarčių teisės institutų, bet ir toliau vykstantys teisės modernizavimo procesai. Kaip antai, po 1994 m. tobulėjant technologijoms vis aktualesnė tapo elektroninė komercija, dėl ko 2004 m. UNIDROIT Principų redakcijos (toliau – UNIDROIT Principai (2004)) nuostatos buvo pritaikytos sutartims, sudarytoms elektroninėmis priemonėmis. Taip pat buvo papildyta Principų Preambulė, įtraukta naujų nuostatų dėl prieštaringo elgesio reguliavimo, atleidimo pagal susitarimą. 2004 metais išleidus naują UNIDROIT Principų redakciją, buvo papildomai sureguliuoti tokie sutarčių teisės institutai: atstovų įgalinimai (2 skyrius), trečiųjų asmenų teisės (5 skyrius), įskaitymas (8 skyrius), teisių perleidimas, įsipareigojimų perleidimas, sutarties perdavimas (9 skyrius), senaties terminai (10 skyrius).

Kaip minėta, UNIDROIT Principai (2004) esant teisės normų kolizijai ar spragoms, gali būti pripažinti kaip bendrieji teisės principai, kuriais remiantis tam tikras probleminis klausimas gali būti išspręstas. Tam, kad būtų galima suvokti UNIDROIT Principų (2004) taikymo aktualumą kiekvienu klausimu, būtina išanalizuoti kiekvieną sutarčių teisės institutą Lietuvos civilinės teisės atžvilgiu, išskiriant panašumus ir skirtumus.

2.1. Atstovų įgalinimai

Atstovavimas – tai „sudėtingas dvejopo pobūdžio teisinių santykių kompleksas“⁶¹, kuriame egzistuoja trys šalys: atstovas ir atstovaujамasis bei trečiasis asmuo. Įsitraukdamos į tokius santykius, civilinės teisės doktrinoje dar vadinamais fiduciariniais (pasitikėjimo)⁶², atstovaujамasis ir atstovas vienas prieš kitą įgyja tam tikras teises ir pareigas. Iš kitos pusės susiklosto santykiai tarp atstovaujamojo ar atstovo iš vienos pusės ir trečiojo asmens iš kitos pusės⁶³. Nors CK numato tokius atstovavimo pagrindus, kaip įstatymas, teismo sprendimas, administracinis aktas, visgi svarbiausias pagrindas, nagrinėjant UNIDROIT Principų kaip bendrosios sutarčių teisės sąvado nuostatas Civilinio teisės kontekste, yra sandoris, pagal kurį atstovaujамasis savanoriškai suteikia teises atstovui veikti atstovaujamojo vardu.

⁶¹ *Cit. op.* 8, p.203.

⁶² *Cit. op.* 6, p.256.

⁶³ *Cit. op.* 9, p.20.

Iki 2004 m. galiojusioje Principų redakcijos 2 skyriuje buvo įtvirtintos nuostatos, reguliuojančios sutarčių sudarymą, o po 2004 m. šis skyrius buvo papildytas dalimi, reglamentuojančia atstovų įgalinimus (angl. *authority of agents*). Atrodytų nelogiška įtraukti atstovavimo santykius į UNIDROIT Principų nuostatas, kurios iš esmės skirtos bendriesiems sutarčių teisės klausimams reguliuoti, o atstovavimas nėra sutarčių teisės reguliavimo dalykas, visgi jis svarbus kaip tiesiogiai su sutarčių teise susijęs institutas⁶⁴. Šios dalies nuostatos buvo parengtos vadovaujantis UNIDROIT parengta ir 1983 m. vasario 17 d. Ženevoje pasirašyta Konvencija dėl atstovavimo sudarant tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutartis (toliau – 1983 m. Ženevos konvencija). Ši konvencija nei iki 2004 m., nei vėliau neišgaliojo, nes kaip reikalauja 33 straipsnis, turi būti bent 10 valstybių, ratifikavusių šią konvenciją, kad ji išsigaliotų⁶⁵. Kadangi šiuo metu tėra 5 konvenciją ratifikavusios valstybės (Prancūzija, Italija, Meksika, Pietų Afrika bei Olandija), dėl to ji nėra galiojanti. Tačiau tai, jog konvencija neišgaliojo, UNIDROIT Principų (2004) rengimo grupei nesutrukdė perkelti konvencijos nuostatas į UNIDROIT Principus (2004) ir taip suteikti galimybę pritaikyti šias nuostatas būdais, minimais UNIDROIT Principų (2004) Preambulėje.

Civilinio kodekso Antroji knyga skirta reglamentuoti fizinių ir juridinių asmenų teisiniam statusui bei atstovavimo pagrindams, pastaruosius išskiriant į atskirą dalį. Kaip jau buvo minėta, Lietuvai buvo aktualus tarptautinis pripažinimas, todėl rengiant ne tik CK Šeštosios knygos sutarčių bendrosios dalies nuostatas buvo vadovaujama tarptautiniais teisės vienodinimo instrumentais, bet ir rengiant kitas CK knygas, kaip antai Antrosios knygos XII skyriaus antrojo skirsnio nuostatas (CK 2.169-2.175 straipsniai). Šis skirsnis reglamentuoja santykius, susijusius su komerciniu atstovavimu sudarant ir vykdant tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutartis, kurie parengti remiantis 1983 m. Ženevos konvencija⁶⁶.

Vadinasi, tiek UNIDROIT Principų naujas skyrius, reglamentuojantis atstovų įgalinimus, tiek Lietuvos Civilinis kodeksas perėmė nuostatas, įtvirtintas 1983 m. Ženevos konvencijoje, dėl to analizuojant tiek Principuose, tiek Civiliniame kodekse įtvirtintas nuostatas reikėtų aiškinti atsižvelgiant ir į konvenciją. Norint išanalizuoti UNIDROIT Principų nuostatas atstovų įgalinimams reguliuoti, teks atsižvelgti ir į CK Antrosios knygos III dalies XI skyriaus normas, kurios nustato bendrąsias taisykles,

⁶⁴ *Cit. op.* 8, p.203.

⁶⁵ 1983 m. vasario 17 d. Ženevos Konvencija dėl atstovavimo sudarant tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutartis.

⁶⁶ *Cit. op.* 6, p.332.

skirtas atstovavimo santykiams, tame tarpe sudarant ir vykdant tarptautines prekių pirkimo-pardavimo sutartis.

UNIDROIT Principų (2004) rengėjai norėdami sureguliuoti santykius, susijusius su atstovų įgalinimais, labai aiškiai 2.2.1 straipsnio komentare apibrėžė šios dalies nuostatų veikimo sritį. Kaip minėta, atstovavimo santykiai apima trijų šalių – atstovaujamojo, atstovo ir trečiojo asmens – teisinius santykius, tačiau šiuo atveju, aktualus yra tik išoriniai santykiai, t.y. santykiai tarp atstovaujamojo ir atstovo iš vienos pusės ir tarp trečiojo asmens iš kitos pusės⁶⁷. Tuo tarpu vidiniai santykiai tarp atstovaujamojo ir atstovo reguliuojami jų sutarties pagrindu bei taikant bendrąsias atstovavimo taisykles⁶⁸. Iš kitos pusės UNIDROIT Principų (2004) 2 skyriaus 2 dalis nuostatos apima tik tas situacijas, kai atstovas turi įgaliojimus sudaryti sandorį atstovaujamojo vardu, o ne tuos atvejus, kai asmuo veikdamas kaip tarpininkas suveda dvi šalis sudaryti sutartį⁶⁹. Šiuo aspektu Lietuvos CK taip pat atskiria santykius, kuriems būtų taikomos XII skyriaus antrojo skirsnio nuostatos, nuo kitų atstovavimo santykių, apimančių prekybos agento teisinius santykius su atstovautoju ir trečiaisiais asmenimis bei prokūrą⁷⁰. Būtina paminėti, kad keičiantis ekonominei, politinei situacijai pasaulyje (visgi nuo 1983 m. Ženevos konvencijos pasirašymo iki 2004 m. redakcijos UNIDROIT Principų priėmimo praėjo 21 metai) tam tikros nuostatos nukrypo nuo konvencijoje pateiktų nuostatų⁷¹. Dėl tokių tendencijų atsirado ir skirtumai tarp UNIDROIT Principų ir CK. Vienas iš pakeitimų, padarytų perimant 1983 m. Ženevos konvencijos nuostatas, kad atstovu laikomi ir juridinio asmens valdymo organai, tarnautojai, įmonės partneriai, asociacijos⁷², tuo tarpu tiek konvencijos 4 straipsnyje, tiek CK 2.169 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad tokie atstovai nepripažįstami. Žinoma, UNIDROIT Principų (2004) nuostatos tokiam atstovavimui taikomas tik tuomet, kai tai neprieštarauja specialiosioms taisyklėms, reguliuojančioms juridinių asmenų valdymo organų, darbuotojų, įmonės partnerių kaip atstovų teisinius santykius.

2004 m. redakcijos UNIDROIT Principų 2 skyriaus 2 dalis (angl. *Section*) nustato atstovų įgalinimus paveikti atstovaujamojo (angl. *principal*) ir trečiosios šalies teisinius santykius. Sureguliuoti išskiriant skirtumus, rastus analizuojant įvairių valstybių civilinės teisės sistemų nuostatas, kuriomis norėta atskirti, kur atstovas veikė savo vardu, o kur

⁶⁷ *Cit. op.* 2, 2.2.1 str. 2 d. ir *Cit. op.* 3, 2.169 str. 2 dalyje atkartoja 1983 m. Ženevos konvencijos 1 str. 3 dalies nuostatas.

⁶⁸ *Cit. op.* 6, p.333.

⁶⁹ *Cit. op.* 2, p.75

⁷⁰ *Cit. op.* 3, 2.176 str. 1 d.

⁷¹ *Cit. op.* 9 p. 21.

⁷² *Ibid.* 22

atstovaujamojo, „tiesioginio“ ir „netiesioginio“ atstovavimo, kuris priklauso nuo to kaip veikė atstovas – savo ar atstovaujamojo vardu⁷³. Tačiau tiek 1983 m. Ženevos konvencijos, tiek Principų rengėjai vietoj tiesioginio ar netiesioginio atstovavimo atskyrė neatskleistą (angl. *undisclosed*) ir atskleistą (angl. *disclosed*) atstovavimą, nuo kurių ir priklauso atstovas veikia savo ar atstovaujamojo vardu. CK 2.171 str. iš esmės pakartoja 1983 m. Ženevos konvencijos 12 straipsnio nuostatas, kad atstovo sudaryta sutartis sukuria teises ir pareigas atstovaujajam, jeigu atstovas veikė atstovaujamojo vardu ir dėl jo interesų, neviršydamas jam suteiktų teisių ir atskleisdamas atstovavimo faktą, t.y. trečiasis asmuo žino arba turėtų žinoti, kad sutartis sudaroma su atstovu atstovaujamojo interesais. Atitinkamai, jeigu atstovas veikė taip, kad trečiasis asmuo nežinojo ir neturėjo žinoti apie tai, kad sutartį sudaro su atstovu, ir jeigu konkrečios aplinkybės patvirtina, kad atstovas ketino sukurti teises ir pareigas ne atstovaujajam, o sau. Iš kitos pusės esant neatskleistam atstovavimui tiek atstovaujajam, tiek trečiasis asmuo nepraranda savo teisių absoliučiai. Pagal UNIDROIT Principų 2.2.4 (2) trečiasis asmuo gali pareikšti savo reikalavimus atstovaujajam, tik jeigu atstovas veikdamas atstovaujamojo verslo vardu, tačiau prisistatydamas kaip savininkas, sudarė sutartį su trečiuoju asmeniu. Analogiškos nuostatos nėra nei 1983 m. Ženevos konvencijoje, nei CK, tačiau CK 2.171 str. 3 dalis, atkartojanti pastarosios konvencijos 13 str. 2 dalį numato tiesioginių atstovaujamojo ir trečiųjų asmenų tarpusavio santykių atsiradimo galimybę, neatsižvelgiant į tai, jog galioja CK 2.171 str. 2 dalies aplinkybės⁷⁴.

Nors taikymo sritis tiek UNIDROIT Principuose (2004), tiek CK apibrėžta pakankamai griežtai, visgi paties atstovo įgaliojimams paliktas platesnis veikimo spektras. Tiek Principų 2.2.2 str., tiek CK 6.170 str. įtvirtinta nuostata, kad atstovo teisės ir pareigos gali būti aiškiai išreikštos arba numanomos iš konkrečių aplinkybių, kurios atkartoja 1983 m. Ženevos konvencijos 9 str. 2 d. nuostatas. Ši nuostata leidžia atstovui atlikti bet kokius veiksmus, kurie būtini atstovaujamojo pavedimui tinkamai įvykdyti⁷⁵. Be to, CK 2.171 str. 3 dalies norma, atkartodama 1983 m. Ženevos konvencijos 10 straipsnį, atleidžia šalį nuo reikalavimo susitarant dėl įgaliojimų laikytis tam tikros susitarimo formos.

Visi šioje dalyje minimi dokumentai numato galimybę atstovui praplėsti įgaliojimus, jeigu to reikia tinkamam atstovo pavedimų įgyvendinimui, tačiau visuose juose numatomas ir ribojimas tokių veiksmų. UNIDROIT Principų (2004) 2.2.5 str. ir CK 2.172 str. atkartoja 1983 m. Ženevos konvencijos 14 str. 1 dalį, kuri numato padarinius,

⁷³ *Cit. op.* 9, p.20.

⁷⁴ *Cit. op.* 6, p.336.

⁷⁵ *Cit. op.* 2, 2.2.2(2); *Cit. op.* 3, 6.170 str. 2d.

kai atstovas veikia kito asmens vardu, viršydamas jam suteiktus įgaliojimus arba visai jų neturėdamas. Ir tokie padariniai yra atsiradusios teisės ir pareigos tarp atstovo ir trečiojo asmens. Visgi numatoma išimtis esant tariamojo atstovavimo doktrinai, kai „atstovaujamojo elgesys davė protingumo kriterijų atitinkančio pagrindo trečiajam asmeniui sąžiningai manyti, jog atstovas turi įgaliojimus ir veikia jų neviršydamas“⁷⁶. Tokiu atveju atsiras santykiai tarp trečiojo asmens ir atstovautojo. Iš kitos, nors atstovas ir viršijo įgaliojimus ar veikė jų neturėdamas, nebūtina 2.172 str. 2 dalies sąlygos egzistavimas, kad atsirastų santykiai tarp trečiojo asmens ir atstovaujamojo. Tiek UNIDROIT Principų (2004) 2.2.9 str., tiek CK 2.173 str., atkartojantys 1983 m. Ženevos konvencijos 15 str., numato galimybę patvirtinti veiksmus, kuriuos atliko asmuo neturėdamas tokios teisės ar ją viršydamas⁷⁷. Nors iš pažiūros pastarieji straipsniai UNIDROIT Principuose ir CK skiriasi, atsižvelgiant į tai, kad UNIDROIT Principų komentarai yra neatskiriama principų dalis, galima daryti išvadą, kad ir atstovo veiksmų patvirtinimas (angl. *ratification*) reguliuojami ir aiškinami vienodai. Galimi išskirti tik tai, kad CK 2.172 str. 4 dalyje numato trečiojo asmens galimybę atsisakyti priimti atstovo veiksmų patvirtinimą, bet tik tuo atveju, kai jis yra dalinis.

Kaip minėta, nuo 1983 m., kai buvo pasirašyta Ženevos konvencija, iki 1998 m., kai buvo pradėti rengti UNIDROIT Principų (2004) papildymai, praėjo nemažai tarptautiniuose privatinuose santykiuose svarbaus laiko, todėl UNIDROIT Principų (2004) rengėjai numatė būtinybę įtraukti nuostatas, skirtas interesų konfliktui⁷⁸ bei perįgaliojimui (angl. *sub-agency*)⁷⁹, kurie iš esmės atkartoją Europos sutarčių teisės principų 3.205 ir 3.206 straipsnius. Lyginant su Civiliniu kodeksu, kaip jau buvo minėta, normos, įtvirtintos CK Antrosios knygos XII skyriaus antrame skirsnyje yra specialios tos pačios knygos XI skyriaus, kuriame įtvirtintos bendrosios atstovavimo nuostatos, normų atžvilgiu. Todėl santykiams nereguliuojamiems skirsnyje, skirtame komercinio atstovavimo ypatumams sudarant ir vykdant tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutartis, taikomos bendrosios nuostatos. CK 1.135 str., kaip ir UNIDROIT Principų (2004) 2.2.7 str., „atskleidžia vieną iš pagrindinių atstovavimo santykių principų – atstovas turi veikti tik atstovaujamojo interesais“⁸⁰. Pirmoji CK 1.135 str. dalis iš esmės atitinka minėtų principų rinkinių straipsnių pirmąsias dalis, kurios numato, kad jei atstovo sudaryta sutartis prieštarauja atstovaujamojo interesams, tai toks sandoris atstovaujamojo reikalavimu gali būti pripažintas negaliojančiu, jeigu trečiasis asmuo apie tokį interesų

⁷⁶ *Cit. op.* 6, p.338.

⁷⁷ *Ibid.*, p.339.

⁷⁸ *Cit. op.* 2, 2.2.7.

⁷⁹ *Cit. op.* 2, 2.2.8.

⁸⁰ *Cit. op.* 6, p.269.

konfliktą žinojo arba turėjo žinoti. Nors iš pažiūros atrodytų, kad tokių santykių reguliavimas išsiskiria nagrinėjant UNIDROIT Principų (2004) 2.2.7 (2) dalį ir Europos sutarčių teisės principų 3.205 (3) dalį, kurios numato atvejus, kada atstovaujamojo atsisakymas yra negalimas, t.y. jei leido interesų konfliktą arba žinojo ar turėjo žinoti apie jį, arba per protingą terminą nuo atstovo informavimo apie tokį konfliktą, jam nepaprieštaravo, tačiau nors CK tokio išimtys nenumatytos, laikomasi nuomonės, kad tokie ribojimai galioja⁸¹. Tuo tarpu visai kitokios taisyklės galioja perigaliojimo santykiuose. CK 2.145 str. nustato, kad įgaliotinis turi pats atlikti veiksmus, kuriuos atlikti jis įgaliotas, numatant tik išimtis, kai yra atstovaujamojo leidimas ar kai atstovas negali tam tikrų pavedimų atlikti pats. Skirtingai nei Lietuvos civilinės teisės požiūris šiuo klausimu, UNIDROIT Principai (2004) 2.2.8 straipsnyje numato galimybes perigaliojimui visais atvejais, išskyrus, kai susitarime su atstovaujamoju buvo aiškiai išreikšta, kad toks perigaliojimas negalimas arba buvo aiškiai išreikšta, kad atstovaujamasis tikisi, kad jo pavedimus atliks atstovas, kuriam tokie įgaliojimai perduodami⁸².

Taigi matyti, kad primant 1983 m. Ženevos konvencijos nuostatas į Civilinį kodeksą ar UNIDROIT Principus (2004) iš esmės išlaikytas pagrindų suregulavimas pagal konvenciją. Tačiau kitas svarbus pažymėti faktas, kad 1983 m. Ženevos konvencijos nuostatos buvo permintos į Civilinio kodekso dalį, reglamentuojančią komercinio atstovavimo ypatumus sudarant ir vykdant tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutartis. Visgi vertinant tai, kad UNIDROIT Principai ir yra skirti tarptautinėms komercinėms sutartims, o CK Antros knygos II skirsnyje pateikta prekių sąvoka suprantama plačiąja prasme, išskiriant tik akcijas ir vertybinius popierius vertybinių popierių biržoje, prekes perkamas ir parduodamas aukcione, atstovavimą pagal įstatymą ar pagal teismo sprendimą. Todėl visi likę komerciniai santykiai suprantami pakankamai plačiai ir dėl to tiek UNIDROIT Principai (2004), tiek CK normos taikomos tiems patiems santykiams iš esmės yra panašios.

2.2. Trečiųjų asmenų teisės

Trečiasis asmuo – „tai asmuo, kuris nebūdamas sutarties šalimi savo veiksmais vienaip ar kitaip daro įtaką teisinių santykių raidai ir yra susijęs teisiniais ryšiais su viena iš šalių

⁸¹ *Cit. op.* 6, p.270.

⁸² *Cit. op.* 2, p.89-90.

arba su abiem⁸³. Iš kitos pusės sutarties šalys sudarydamos sutartį daro įtaką trečiųjų asmenų teisėms ir pareigoms. Nors bendroji taisyklė sako, kad sutartis yra teisinė šalių valios išraiška ir todėl negali veikti trečiojo asmens, nesančio sutarties šalimi, teisių ir pareigų⁸⁴, tačiau yra išimčių, kurių pagrindų teisės ir pareigos gali atsirasti sutarties ar įstatymo pagrindu. Nors įvairios valstybės tai numato skirtingai, visgi kiekvienos valstybės teisės sistema įtvirtina nuostatas, kuomet sutartis turi įtakos trečiųjų asmenų teisėms. Tokių nuostatų įtvirtinimą valstybių teisės sistemose įtakojo tokios situacijos, kai viena sutarties šalis miršta ar likviduojama, sutarties teisės ar pareigos turėtų pereiti kitiems asmenims, arba esant draudimo santykiams, kurie sukuriama dviejų šalių pagrindu – sutartimi, kad įvykus draudiminiam įvykiui trečiajam asmeniui būtų atlyginta žala, atsiradusi draudiminio įvykio pagrindu.

Kaip minėta, Europos sutarčių teisės principai (1999) buvo labai panašūs į UNIDROIT Principus (1994) tiek savo struktūra, tiek turiniu, visgi Europos sutarčių teisės principų rengėjai įvertino svarbą įtraukti nuostatas, reguliuojančias sutarties įtaką tretiesiems asmenims⁸⁵. Tuo tarpu UNIDROIT Principus (1994) šiuos santykius paliko nereguliuotus. PECL 6:110 yra paremtas konsensusu, kad sutarties šalys tiek aiškiai, tiek numanomu sutarimu gali suteikti tretiesiems asmenims teisių, nereikalaujant pastarojo asmens sutikimo⁸⁶. Antroji UNIDROIT Principų redakcija pasirodė 2004 metais, kai jau buvo įsigaliojęs Civilinis kodeksas. Europos sutarčių teisės principai, kuriuose buvo įtvirtintos nuostatos, reguliuojančias sutartis trečiųjų asmenų naudai, pasirodė jau 1999 m. Todėl norint išanalizuoti UNIDROIT Principų (2004) nuostatas, reguliuojančias sutartis trečiųjų asmenų naudai, Lietuvos civilinės teisės atžvilgiu, reikėtų atsižvelgti ir į minėtus Europos sutarčių teisės principus.

Nors UNIDROIT Principuose (1994) yra nuostatų, reguliuojančių sutarties įtaką tretiesiems asmenims, tačiau jau 1998 m. UNIDROIT Principų rengėjai šį klausimą įtraukė į darbų programą, kurių metu buvo analizuojamos ir PECL 6:110 straipsnio nuostatos⁸⁷. Po 6 metus trukusio darbo UNIDROIT Principų (2004) redakcijoje buvo įtrauka dalis, papildanti 5 skyrių, apimančių nuostatas, reguliuojančias sutarties turinį. Taip UNIDROIT Principuose (2004) atsirado skyrius pavadinimu sutarčių turinys ir trečiųjų asmenų teisės (angl. *Content and Third Party Rights*), kurio antroji dalis būtent ir skirta

⁸³ IMBRASIENĖ, D., BARANAUSKAS, E. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.p. 151.

⁸⁴ *Cit. op.* 8, p.541.

⁸⁵ *Cit. op.* 56, 6:110 str.

⁸⁶ *Cit. op.* 13, p.26

⁸⁷ UNIDROIT. *Summary records of the meeting held in Rome from 16 to 19 March 1998*. UNIDROIT, Study L - Misc. 20. 269-288 punktai.

sureguliuoti sutartis trečiųjų asmenų naudai. Nors rengiant šią dalį buvo analizuojami Europos sutarčių teisės principai, ir UNIDROIT Principuose buvo įtvirtintos analogiškos nuostatos. Tačiau būtina atkreipti dėmesį, kad pastarieji principai apima platesnę trečiųjų asmenų teisę pareikšti reikalavimą skolininkui. Europos sutarčių teisės principai 6:110 straipsnio 3 dalyje numatė, kad kreditorius gali prieš tai pranešant skolininkui atšaukti trečiajam asmeniui suteiktą teisę, nebent: a) trečiasis asmuo buvo gavęs kreditoriaus pranešimą apie jam suteiktą teisę ir trečiasis asmuo ją patvirtino; b) skolininkas ar kreditorius gavo pranešimą iš trečiojo asmens, jog pastarasis priima teisę. Iš a punkto išplaukia, kad trečiasis asmuo sutikimą gali duoti tik tuo atveju, kai asmenį informavo pranešimu kreditorius ar skolininkas, kad jam suteikta teisė. Nesant tokio pranešimo, trečiasis asmuo žinodamas apie sutarčių šalių susulygtą sąlygą dėl teisių trečiajam asmeniui iš kitų šaltinių, negali ja pasinaudoti ir priimti tokios teisės. Tuo tarpu UNIDROIT Principų (2004) 5.2.5 straipsnyje įtvirtinta teisė sutarties šalims atšaukti trečiajam asmeniui suteiktą teisę, jeigu pastarasis nėra jos akceptavęs ar pagrįstai atlikęs veiksmus, patvirtinančius tokių teisių pripažinimą. Taigi pagrindinis skirtumas tarp šių principų sąvadų ir yra tas, jog pastarieji numato platesnes galimybes trečiajam asmeniui pasinaudoti jam suteikta teise tik atlikus tam tikrus veiksmus, laikytinus teisių pripažinimu, tuo tarpu Europos sutarčių teisės principai įtvirtina pernelyg griežtas nuostatas⁸⁸

UNIDROIT Principų (2004) 5.2.1 straipsnis numato, kad sutarties šalys (kreditorius ir skolininkas) aiškiu ar numanomu sutarimu gali suteikti teisių trečiajam asmeniui. Žinoma, tai nereiškia, kad jeigu asmuo turėjo naudą iš sutarties, sudarytos tarp šalių, nesusijusių su asmeniu, tai toks asmuo įgys teisių į sutartį⁸⁹. Iš kitos pusės neprivaloma, kad sutartyje trečiojo asmens teisės būtų numatytos aiškiai. Jos gali būti numanomos iš sutarties sąlygų ar kitų aplinkybių⁹⁰. Jeigu sutartyje numatyta ar iš sutarties ar kitų aplinkybių, numanoma, jog trečiajam asmeniui suteikiama teisė, taip įgyvendinama viena iš sąlygų trečiajam asmeniui įgyti reikalavimo teisę. Tačiau kita sąlyga yra ta, jog trečiasis asmuo turi akceptuoti jam suteiktą teisę arba atitinkamai elgtis, kad iš jo veiksmų būtų galima suprasti, jog trečiasis asmuo sutinka priimti tokias teises. Todėl šis straipsnis turėtų būti vertinamas kartu su minėtu UNIDROIT Principų (2004) 5.2.5 straipsniu, kuris numato šalių teisę atšaukti trečiajam asmeniui suteiktą teisę iki to momento, kol trečiasis asmuo neįgyvendino antrosios sąlygos, t.y. trečiajam asmeniui akceptavus suteiktą teisę ar atlikus atitinkamus veiksmus, sutarties sąlyga, numatanti teisių suteikimą tampa

⁸⁸ *Cit. op.* 13, p.26

⁸⁹ *Cit. op.* 2, p.141.

⁹⁰ *Cit. op.* 9, p.22.

nepataisoma. Tačiau paliekant galimybę sutarties šalims, net ir po trečiosios šalies veiksmų, nustatyti kitokią sutarties režimą arba pripažįstant trečiojo asmens teises neatšaukiamas vėliau, arba išsaugant šalims teisę apskritai atšaukti trečiajam asmeniui suteiktą teisę, net jeigu ji buvo priimta ar patvirtinta atitinkamais veiksmais⁹¹.

Rengiant Lietuvos Civilinį kodeksą, šalių sutartys, kuriomis suteikiamos teisės tretiesiems asmenims negalėjo likti nereguluotos. Civiliniame kodekse yra ne vienas straipsnis, kuriame yra nuostatų, skirtų tretiesiems asmenims, kaip antai, 6.50-51 straipsniai, numatantys trečiųjų asmenų teisę įvykdyti prievolę, 6.112 straipsnis, reglamentuojantis reikalavimo perėjimą trečiajam asmeniui regreso tvarka, 6.190 straipsnis, nustatantis sutarties galią tretiesiems asmenims, 6.191 straipsnis, reglamentuojantis sutartis trečiųjų asmenų naudai, ir kiti straipsniai, reglamentuojantis atskiras sutarčių rūšis ir įtraukiantys trečiuosius asmenis. Tačiau norint įvertinti UNIDROIT Principų (2004) 5.2.1-5.2.6 straipsnių nuostatas Lietuvos civilinės teisės atžvilgiu, aktualiausias yra CK 6.191 straipsnis, įtvirtinantis nuostatas, skirtas sutartims trečiųjų asmenų naudai reguliuoti.

CK 6.191 straipsnis 2001 m. įsigaliojusiame Civiliniame kodekse nebuvo naujas. Nors prieš tai buvo minėta, 1964 m. Civiliniame kodekso daugelis svarbių klausimų nebuvo sureguliuota, visgi sutarties trečiojo asmens naudai jau buvo įtvirtintas 1964 m. CK 175 straipsnyje, kurio abi dalys ir buvo perkeltos į naująjį CK. CK 6.191 straipsnio 1 ir 2 dalys perkeltos, tačiau šios rūšies sutarčių teisės reguliavimas nėra nutolęs nuo reguliavimo, įtvirtinto tiek Europos sutarčių teisės principuose, tiek UNIDROIT Principuose (2004). Todėl iš esmės visuose minėtų teisės sąvadų straipsniuose, reguliuojančiuose sutartis trečiųjų asmenų naudai, įtvirtinama teisė trečiajam asmeniui pateikti savarankišką reikalavimą, nors sutarties sudaryme trečiasis asmuo ir nedalyvavo⁹². Visi minėti teisės aktai įtvirtina tą pačią taisyklę, tačiau, kaip buvo galima pamatyti lyginant Europos sutarčių teisės principuose nuostatas su UNIDROIT Principais (2004), išryškėjo tam tikri skirtumai. Žinoma, vargu ar galima būtų tikėtis, kad jokių skirtumų nebus tarp CK įtvirtintų normų ir UNIDROIT Principų (2004).

CK 6.191 straipsnio 1 dalis iš esmės įtvirtina tokią pačią sąlygą, kad sutarties šalys turi sulygti dėl sutarties pagrindu atsiradusios prievolės įvykdymo trečiajam asmeniui, kaip ir UNIDROIT Principų (2004) 5.2.1 straipsnis 2 dalyje, kuriame taip pat išreikštas reikalavimas šalims susitarti tiek dėl tokios trečiojo asmens teisės egzistavimo, tiek dėl jos turinio. Tačiau UNIDROIT Principų (2004) 5.2.1 straipsnis 1 dalyje pabrėžta, kad

⁹¹ *Cit. op. 2*, p.147.

⁹² *Cit. op. 74*, p.153

šalių susitarimas gali būti tiek aiškiai išreikštas, tiek numanomas. Tuo tarpu CK 6.191 straipsnio 1 dalis konkrečiai neapibrėžia, kaip sutarties šalies išlygta sąlyga, prievolę įvykdyti trečiajam asmeniui, turi būti įtvirtinta sutartyje. Be to nei straipsnio komentaras, nei teismų praktikoje nepateikiamas išaiškinimas klausimu, ar sutartyje turi būti aiškiai išreikšta trečiajam asmeniui suteikiama teisė ar ji gali būti ir numanoma, kaip tai nustatyta UNIDROIT Principų (2004) 5.2.1 straipsnis 1 dalyje. Nors ribos, kada pripažinta sutartis trečiojo asmens naudai ar ne, nėra labai aiškios, tačiau jei tokia sutartis būtų pripažinta numatanti teises tretiesiems asmenims, visgi tai vienas iš juridinių faktų, būtinų atsirasti trečiųjų asmenų teisėms. Kitas, jau anksčiau minėta, būtinas juridinis faktas – trečiojo asmens sutikimas priimti aptartą jo naudai teisę, kurio būtinybė įtvirtinta CK 6.191 straipsnio 3 dalyje, kuri iš esmės atitinka UNIDROIT Principų (2004) 5.2.5 straipsniu, kad sutarties šali gali atšaukti trečiojo asmens teisę iki to momento, kol šis asmuo pareiškia, kad šią teisę priima arba kad pareiškia reikalavimą įvykdyti sutartį⁹³. Taigi matyti, kad tiek UNIDROIT Principai (2004), tiek CK panašiai įvertina pagrindines sutarties trečiųjų asmenų naudai atsiradimo sąlygas. Tačiau yra ir kitų sąlygų, kurios turėtų būti aptariamoms.

UNIDROIT Principų (2004) 5.2.2 straipsnis numato, kad trečiasis asmuo turi būti identifikuojamas remiantis atitinkamomis sutarties sąlygomis, tačiau neprivalomas asmens egzistavimas sutarties sudarymo metu. Ši norma aiškinama pakankamai plačiai, suteikiant galimybę sutarties šalims trečiojo asmens tapatybę nustatyti ne tik sutarties sudarymo metu, bet ir sutarties vykdymo metu, taip pat sutartyje įtvirtinant trečiojo asmens apibrėžimą, t.y. nurodant, kad trečiasis asmuo bus, pavyzdžiui, anūkas arba nukentėjęsysis drauginiame įvykyje ir pan., kurio tapatybė paaiškės vėliau. Tuo tarpu CK nėra aiškios normos, sureguliuojančios šį klausimą. Todėl galima daryti išvadą, kad jis visada galios, kai sutartyje numatytas konkretus asmuo, įgyjantis trečiojo asmens teises. Tačiau Lietuvos civilinėje teisėje galima rasti ir nuostatų, kurios įtvirtina atvejus, kai sutartis trečiojo asmens naudai sudaroma tokio asmens neįvardijant. Dauguma tokių sutarčių yra susiję su draudimo santykiais, kaip antai, notarų profesinės civilinės atsakomybės draudimo sutartis sudaroma trečiųjų asmenų naudai, kai neteisėtais notaro veiksmais padaroma žala tretiesiems asmenims, kurie nenurodomi draudimo sutartyje, bet kurie Notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklėse nurodytomis sąlygomis įgyja teisę į draudimo išmoką⁹⁴.

⁹³ *Cit. op.* 6, p.247

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 8 d. nutarimas Nr. 580 „Dėl Notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2003, Nr. 47-2079).

Iki šiol kalbant apie sutartis trečiųjų asmenų naudai, buvo kalbama tik apie suteikiamas teises, tačiau kyla probleminis klausimas, ar galima asmeniui, kuris nedalyvauja sudarant sutartį, nustatyti tam tikrus teisių pašalinimus ar ribojimus. UNIDROIT Principų (2004) 5.2.3 straipsnyje numato galimybę apriboti trečiojo asmens teises. Tokia išlyga nors ir galima įvairioms sutarties rūšims, bet plačiausiai taikomas pervežimo sutartims, į krovinio vežimo sutartį įtraukiant nuostatas dėl trečiųjų asmenų, pavyzdžiui, uosto krovikų, teisių apribojimo, kitaip dar vadinamu „Himalajų išlyga“ (angl. *Himalaya clause*)⁹⁵. Ši Principų nuostata leidžia sutartyje šalims apriboti tokių asmenų, kaip uosto krovikų, laivų savininkų, teises. Trečiųjų asmenų teisių ribojimas – tai specifinė situacija, ir nors CK 6.191 straipsnis nenumato panašių išlygų, tačiau Lietuvos teisės atžvilgiu šis klausimas nėra visiškai nereguluotas. Iš vienos pusės, trečiasis asmuo – naudos gavėjas - gali būti įpareigotas įvykdyti prievolę⁹⁶. Iš kitos pusės, kaip minėta Principų komentare, ši norma aktualiausia pervežimo santykiuose. Lietuva neatsilikė sureguliuodama pervežimo santykius, tame tarpe galimybę sutartyje apriboti trečiųjų asmenų teises. Lietuva 2003 m. liepos 3 d. ratifikavo 1924 m. rugpjūčio 25 d. Tarptautinę konvenciją dėl kai kurių teisės normų, susijusių su konosamentais, suvienodinimo (Hagos taisyklės), todėl šis tarptautinis teisės vienodinimo instrumentas įgavo įstatymo galią ir taip sureguliuojo sutarties šalių galią apriboti trečiojo asmens teises pervežimo sutartyse. Visgi lieka nereguluoti santykiai dėl trečiųjų asmenų teisių apribojimo ar pareigų nustatymo, nepatenkantiems į pastarosios konvencijos ar CK 6.1007 straipsnio veikimo sritį.

Nors ruošiant Civilinį kodeksą, UNIDROIT Principų (2004) principai dar nebuvo išleisti, tačiau tiek Principų 5.2.4, tiek 5.2.6 straipsniai turi atitikmenis CK 6.191 straipsnio 5 ir 2 straipsniai, kurių vienas numato galimybę trečiajam asmeniui atšaukti jam sutarties šalių suteiktą teisę, o jei trečiasis asmuo sutinka priimti jam suteiktą teisę ir pareiškia sutarties šaliai, skolininkui, reikalavimą, tai ši šalis įgyja teisę pareikšti trečiajam asmeniui tokius pačius atsikirtimus, kokius galėtų pareikšti kreditoriui.

Išanalizavus UNIDROIT Principų (2004) 5 skyriaus 2 dalies normas, matyti, kad Lietuva reguliuodama šiuos santykius nėra toli nukrypusi nuo teisinių santykių, susijusių su trečiųjų asmenų teisėmis, reguliavimo numatyto Principuose, ir iš esmės numato tuos pačius trečiųjų asmenų teisių atsiradimo pagrindus ir kitas nuostatas.

⁹⁵ *Cip.op.* 2, p. 145.

⁹⁶ *Cip.op.* 3, 6.1007 str. 2 d.

2.3. Įskaitymai

Sąžiningos šalys sudarydamos sutartį tikisi sukurti tokius teisinius santykius, kurių rezultate sutartis bus įvykdyta tinkamai, t.y. prievoliniai teisiniai santykiai pasieks paskutinę gyvavimo stadiją – prievolės pabaigą, kai išnyksta šalis siejantis teisinis santykis, baigiasi skolininko pareiga ir kreditoriaus reikalavimo teisė⁹⁷. Tačiau be sutarties įvykdymo, kaip paprasčiausio prievolės pabaigos pagrindo, galimi ir kiti sutarties pasibaigimo pagrindai: prievolės pabaiga suėjus naikinamajam terminui (CK 6.124 str.); esant neįmanomam sutarties įvykdymui dėl nenugalimos jėgos ar kitų aplinkybių (CK 6.127 str.); novacija (CK 6.141-6.144 str.); restitucija (CK 6.145-6.153 str.); įskaitymas (CK 6.130-6.140 str.). Pastarasis prievolės pabaigos pagrindas yra pakankamai dažnai naudojamas komercinėje praktikoje⁹⁸, kuomet abi sutarties šalys yra skolingos viena kitai tam tikrą pinigų sumą ar tiek viena, tiek kita sutarties šalis turi įvykdyti prievolę tokiu pačiu būdu, ir viena iš šalių ketina įskaityti kitos šalies įsipareigojimą atitinkamai savo įsipareigojimu. Taigi pasinaudojant tokia galimybe, išvengiama bereikalingo prekių ar pinigų siuntinėjimo pirmyn atgal iš vienos šalies kitai, taip sutaupant laiko ir išvengiant bereikalingų sąnaudų.

Kaip ir daugelis kitų ne tik sutarčių teisės klausimų, skirtingose valstybių teisinėse sistemose reguliuojami skirtingai. Įskaitymo, kaip prievolės pabaigos pagrindu, nors iš esmės savo prasme visose valstybėse vienoda, visgi šio sutarčių teisės instituto veikimo sritis daugelio valstybių teisinėse sistemose skiriasi radikaliai. Visgi visoms valstybėms galioja pagrindinės tokio teisinio santykio atsiradimo prielaidos. Išskiriamos 3 pagrindinės, kuriomis vadovaujantis kiekviena valstybė grindžia tokio santykio atsiradimą. Viena iš jų, vertinanti įskaitymą tik kaip pagalbinę priemonę kreditoriaus ir skolininko teisiniuose santykiuose, išvengiant bereikalingo šalių kapitalo judėjimo pirmyn atgal. Šiuo požiūriu, įskaitymai yra sukuriami *ipso jure* automatiškai, kai tik atsiranda abipusiai šalių įsiskolinimai, patenkinantys tam tikras būtinas sąlygas. Kitas įskaitymo kaip teisinio santykio atsiradimo pagrindas yra, kad įskaitymas laikomas kaip priemonė išvengti neteisybės, tais atvejais, kai skolininkas atsisakydamas mokėti skolą tuo pačiu reikalauja kitą šalį jam sumokėti skolą, kurią pastaroji skolinga pirmajai šaliai. Iškilus tokiai situacijai, atsiranda teismo prerogatyva nuspręsti, ar toks pirmosios šalies reikalavimas iš kitos šalies įgyvendinti įsipareigojimą, pačiam nemokant skolos, būtų sąžiningas ar ne. Galiausiai, kreditoriui įskaitant skolininko įsipareigojimą savo

⁹⁷ *Cip.op.* 7, p.163.

⁹⁸ *Cip.op.* 9, p.23

įsiskolinimu skolininkui, kreditorius įgauna pranašumą prieš kitus skolininko kreditorius, taip užsitikrindamas įsipareigojimo įvykdymą. Kiekviena iš valstybių sureguliuodama santykius, kylančius iš įskaitymo, iš esmės pasirenka vieną iš prieš tai minėtų prielaidų. Kaip pavyzdžiui, pirmąjį pateisinimą įskaitymo santykiams pasirinko Prancūzija ir jos pavyzdžiu sekusios valstybės Italija, Ispanija, antrąją prielaidą pasirinko Bendrosios teisės valstybės, galiausiai trečioji prielaida buvo pasirinkta Vokietijos teisės kūrėjų⁹⁹. Tačiau nors ir skirtingais pagrindais remiantis, visgi vienos valstybės nuostatos įskaitymo teisiniai santykiai sureguliuoti apima ne tik vieną iš minėtų pagrindų, tačiau įtraukia ir kitoms teisinėms sistemoms būdingų bruožų. Kaip antai, Vokietijos teisė paremta įskaitymu kaip kreditoriaus apsisaugojimu nuo kitų skolininko kreditorių, įgyjant pranašumą, tačiau apima tam tikras Prancūzijos teisei būdingas normas.

UNIDROIT Principų (2004) rengėjai išvėlgė įskaitymų sureguliuojimo būtinybę ir Principus papildė atskiru skyriumi, sudarytu iš 5 straipsnių (8.1-8.5 str.). Tačiau UNIDROIT Principų (2004), kaip sutarčių teisės vienodinimo instrumento, rengėjams reikėjo rasti sprendimus, kurie atitiktų sutarties šalių iš skirtingų teisinių sistemų poreikius. Todėl rengiant šią principų dalį iš esmės buvo atkartojamos Vokietijos teisėje esančias normas, reguliuojančias įskaitymus pranešant apie tai kitai sutarties šaliai, taip pat atsižvelgiant ir į Prancūzijos modelį. Europos sutarčių teisės principuose iki 2002 m. redakcijos taip pat nebuvo, todėl dar ir dėl tos priežasties, kad dauguma UNIDROIT Principų rengėjų, buvo ir Europos sutarčių teisės principų rengėjai, sąlygojo šių sutarčių teisės principų rinkinių didelį panašumą. Iš kitos pusės, atsižvelgiant į Lietuvos Civilinio kodekso normas, reguliuojančias įskaitymus, matyti, kad nei vienas iš šių principų rinkinių iki 2000 m. nereguliuojo įskaitymų. Tačiau kaip ir kitais atvejais, įskaitymo institutas neliko nereguliuotas, o teisės normos, reglamentuojančios įskaitymo taikymo sąlygas, tvarką, įtvirtintos CK Šeštosios knygos IX skyriaus antrame skirsnyje.

Įskaitymo teisiniams santykiams, kaip ir bet kurie kitiems teisiniams santykiams atsirasti reikia tam tikrų teisės aktuose numatytų pagrindų. UNIDROIT Principai (2004) 8.1 straipsnyje būtent ir įtvirtinami įskaitymo pagrindai, kurie numato, kad kai kiekviena šalis kitai šaliai yra skolinga pinigų ar turi kitus vienodus įsipareigojimus viena prieš kitą, kiekviena iš šių šalių gali įskaityti savo įsipareigojimą prieš kitos šalies įsipareigojimą, jeigu įsipareigojimą įskaityti norinti šalis turi turėti teisę vykdyti savo įsipareigojimą ir jeigu nustatytas kitos šalies įsipareigojimo buvimas bei apimtis ir vykdymas jau įsigaliojo, t.y. kada kreditorius įgyja teisę reikalauti iš skolininko sutarties įvykdymo, o

⁹⁹ UNIDROIT. Working Group for the Preparation of Principles of International Commercial Contracts. *Set-off*. UNIDROIT 2000 Study L – Doc. 62 bis. P. 1.

skolininkas neturi galimybės atsikirsti į tokį reikalavimą¹⁰⁰. Abi sąlygos iš esmės vertinamos laiko prasme, t.y. sutartyje paprastai nurodomas terminas, per kurį sutarties šalis turi įvykdyti prievolę, ir tik suėjus tokiam terminui prievolė neįvykdymas gali suteikti teisę prašyti įskaitymo. Ši taisyklė turi galioti abiem šalims, kurios neįvykdė įsipareigojimų. Iš kitos pusės, vien termino praleidimas negali tapti priežastimi įskaityti įsipareigojimus, nes turi būti nustatytas tokio reikalavimo egzistavimas bei jo apimtis. Šiuo atveju nustatytas įsipareigojimas įgaus teisinę galią tik tuomet, kai jis bus nustatytas sutartimi, galutiniu teismo nuosprendžiu ar sprendimu, kuris jau nebegali būti nuginkčijamas. Jei toks sprendimas dar gali būti nuginkčijamas, vadinasi įskaitymas negalimas. Visi vien nenuginkčijamo įsipareigojimo fakto egzistavimas nėra pakankamas, jei nėra aiškus įsipareigojimo mastas, t.y. neaišku, kokia pinigų suma ar koks kito reikalavimo įsipareigojimo dydis turi būti įvykdytas. Galiausiai šalis, į kurią kreipiamasi dėl įskaitymo, lygiai taip pat turi turėti teisę reikalauti prievolės įvykdymo iš pirmosios šalies, kuri taip pat nebegali nuginkčyti įsipareigojimo. Taigi prievolės šalims norint taikyti įskaitymus, turi būti įgyvendinamos abi sąlygos, kurios turi būti suprantamos įvertintos. Tačiau norint įskaityti įsipareigojimus, reikia laikytis ir kitų reikalavimų. Pirmiausia į ką reiktų atkreipti dėmesį yra tai, kad prievolės šalys turėtų būti toje pačioje padėtyje¹⁰¹. Tai reiškia, kad jeigu viena šalis turi įsipareigojimų kitai šaliai, kuri prievoliniuose santykiuose veikia savo vardu, o pastaroji šalis pirmajai įsipareigojusi, pavyzdžiui, kaip atstovas, globėjas ar kt. Kitas reikalavimas, kad įsipareigojimai būtų vienaarūšiai, kas reiškia, kad jei įskaitymas galimas, tik jei abi šalys viena prieš kitą turi piniginius įsipareigojimus arba turi suteikti viena kitai tas pačias paslaugas ir negalimas, kai viena šalis kitai turi piniginį įsipareigojimą, o pastaroji turi pristatyti tam tikras prekes.

Lietuvos civilinėje teisėje priešpriešinių reikalavimų įskaitymo pagrindai nustatyti CK 6.130 straipsnio 1 dalyje, kuris iš esmės atitinka 1964 m. CK 245 straipsnio 1 dalį. Nors CK straipsnio dėl prievolės pabaigos įskaitymo formuluotė skiriasi nuo UNIDROIT Principai (2004) 8.1 straipsnio 1 dalyje, visgi taikymo sąlygas numatoma labai panašiai. Pirma, ir iš esmės svarbiausia sąlyga, yra abipusės šalių teisės ir pareigos, t.y. skolininkas kartu turi būti ir savo kreditoriaus kreditorius, o kreditorius – ir savo skolininko skolininkas. Antra, šalių reikalavimai turi būti priešpriešiniai, kas reiškia, į šiuos santykius negali būti įtraukiami tretieji asmenys, o šalių reikalavimai turi būti tik vienas kitam. Trečia, šalių reikalavimai turi būti vienaarūšiai. Kaip buvo minėta kalbant apie Principų 8.1 straipsnio 1 dalį, abi šalys konkrečiu atveju turi būti įsipareigojusios pinigais,

¹⁰⁰ *Cip.op.* 2, p. 258.

¹⁰¹ *Ibid.*, p. 256.

arba kitu tiek iš vienos, tiek iš kitos pusės vienodu įsipareigojimų, kurie gali kilti tiek skirtingų sutarčių, tiek nesutartinių prievolių pagrindu¹⁰², atlikimu. Ketvirta, abu reikalavimai turi būti galiojantys. Penkta, abu reikalavimai turi būti vykdytini, t.y. turi būti suėjęs terminas, per kurį įsipareigojimas turėjo būti įvykdytas ir tai turi galioti abiems šalims. Šešta, reikalavimas turi būti apibrėžtas, t.y. turi būti nustatytas reikalavimų dydis¹⁰³. Nors atrodytų visos normos taikymo sąlygos sutampa su nuostata, pateikta UNIDROIT Principų (2004) 8.1 straipsnio 1 dalyje. Visgi analizuojant Lietuvos teismų praktiką, matyti, kad tam tikrų neatitikimų yra. UNIDROIT Principų (2004) 8.1 straipsnio 1 dalyje aiškiai išreikšta, kad tiek pats reikalavimas, tiek reikalavimo dydis turi būti nustatytas arba sutartyje, arba teismo sprendimu ar nuosprendžiu, šiam reikalavimui padarant išimtį, kai įsipareigojimai šalims kyla iš tos pačios sutarties¹⁰⁴. Tuo tarpu pagal CK 6.130 str. 1 dalį, „įskaitymas galimas nepriklausomai nuo to, sutinka kita prievolės šalies su tokiu prievolės pasibaigimo būdu ar ne“¹⁰⁵. Žinoma tokia šalies teisė nėra absoliuti, nes kita prievolės šalis gali ginčyti tokio įskaitymo pagrįstumą teisme, kuris tokį klausimą sprendamas turi tikrinti įskaitymo atitikimą visoms prieš tai minėtoms sąlygoms¹⁰⁶. Be to įskaitymo teisė gali būti ribojama ir tokiomis nuostatomis, kaip CK 6.134 str. 1 dalies 1 punktas, kuriame įtvirtinama imperatyvi norma, draudžianti įskaityti reikalavimus, kurie ginčijami teisme.

Suteikiant prievolės šaliai teisę įskaityti priešpriešinius reikalavimus, pakankamai svarbi tampa tokios šalies pareiga informuoti kitą šalį apie įvykdytą įskaitymą. UNIDROIT Principų (2004) 8.3 straipsnis numato, kad įskaitymas įsigalioja tik apie tai pranešus kitai šaliai. Be to toks pranešimas turi būti siunčiamas tik tuomet, kai atlikti visi su įskaitymu susiję būtini veiksmai ir įsigalioja tik tuomet, kai toks pranešimas pasiekia kitą šalį. Be to, pranešimas negali būti sąlyginis¹⁰⁷. Šio UNIDROIT Principų (2004) straipsnio atitikmuo yra CK 6.131 straipsnis, kurio 1 dalyje įtvirtinta norma, leidžianti vienos šalies pareiškimu įskaityti priešpriešinius reikalavimus. Nors įvykdžius šią normą, kitos šalies valia galimybei pasinaudoti įskaitymu, visgi kitai šaliai paliekama teisė ginčyti įskaitymą teisme kaip nepagrįstą¹⁰⁸. Nors įskaitymui užtenka vienos šalies

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gegužės 8 d. nutartis c.b. *Specialios paskirties AB "Šiaulių energija" v. Lietuvos Respublikos Finansų ministerija atstovaujama AB "Turto bankas"*, Nr. 3K-3-699/2002, kat. 31.4; 31.5; 32.1; 36.2.

¹⁰³ *Cit. op.* 7, p. 171-172

¹⁰⁴ *Cit. op.* 3, 8.1 str. 2d.

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis c.b. *UAB „Ferteksos transportas“ v. Baltarusijos Respublikos įmonė „Gamybinis susivienijimas“ Belorusalij“*, Nr. 3K-3-624/2006, kat. 35.4, 40.2, 99.5

¹⁰⁶ *Cit. op.* 7, P. 172

¹⁰⁷ *Cit. op.* 2, p. 262.

¹⁰⁸ *Cip.op* 7, p. 174

pareiškimo, tačiau jis įsigalioja tik informavus apie kitai prievolės šaliai¹⁰⁹. Tam tikrais momentais pareiškimas ir šalies informavimas gali sutapti, jeigu įskaitymas būtų vykdomas tarpusavio įskaitymų akto pasirašymu¹¹⁰, kurio metu abi šalys gali aptarti tokio akto turinį, įskaitomus įsipareigojimus ir kitus klausimus. Tuo tarpu šaliai vienašaliu pareiškimu numačius įskaitymą, pranešimą apie tokį turėtų būti nurodyti įsipareigojimai, su kuriais įskaitymas siejamas¹¹¹. CK neįtvirtina tokios nuostatos ir palieka šį klausimą spręsti šalims. Viena šalis, pareiškianti įskaitymą, gali nurodyti kokiam įsipareigojimui tai bus taikoma, o jei tai nenurodyta, tai galės būti nuspręsta kitos šalies.

Jau kaip buvo minėta ne vieną kartą, UNIDROIT Principai taikomas tarptautinės komercinėms sutartims, o sutarčių tarptautinis pobūdis lemia tai, kad sutartys sudaromos tarp skirtingų valstybių, kurios neretai naudoja skirtingą valiutą. Taigi kai šalys turi piniginius įsipareigojimus viena kitai skirtingomis valiutomis, įskaitymai gali būti įvykdytas, su sąlyga, kad abi valiutos yra laisvai konvertuojamos arba sutarties šalys nebuvo susitarusios, kad pirmoji šalis įvykdys įsipareigojimą konkrečia valiuta¹¹². Tuo tarpu Civilinėje teisėje šis klausimas nereguliuojamas.

Remiantis UNIDROIT Principų (2004) nuostatomis, įgyvendinus sąlygas numatytas 8.1 straipsnyje įvardytas sąlygas, įskaitymas bus laikomas prievolės pabaiga¹¹³, t.y. jei abiejų šalių įsipareigojimai buvo vienodi, tai įskaičius priešpriešinius reikalavimus, šalys bus atleistos nuo prievolių taip, lyg jos būtų atlikusios abipusius įvykdymus. Tuo tarpu, kai įsipareigojimai buvo skirtingų dydžių, įskaitymas panaikins šalies, kurios įsipareigojimas buvo mažesnis, prievolę, o kitos šalies įsipareigojimas sumažės dalimi, kuri buvo pirmos šalies įsipareigojime. Kaip minėta, struktūriškai CK normos, reguliuojančios įskaitymus savo esme atitinka beveik visas UNIDROIT Principų (2004) 8 skyriaus normas, tačiau skiriasi savo normų formuluote. Tai matyti ir analizuojant įskaitymo įtaką, t.y. kad įskaičius priešpriešinį reikalavimą, kuris UNIDROIT Principuose išskiriamas į atskirą straipsnį, o CK 6.130 straipsnio 1 dalyje, kuri apskritai numato įskaitymo galiojimo sąlygas, kurias įgyvendinus prievolė pasibaigia. O jeigu įsipareigojimai yra nevienodi, tai galimas dalinis įskaitymas, kitą dalį prievolės paliekant galioti¹¹⁴.

¹⁰⁹ *Cip.op* 3, 6.131 str. 2. ir *Cip.op.* 2, 8.5str. 3d.

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. spalio 11 d. nutartis c.b. UAB „Linkenų statyba“ v. UAB „Vilniaus vandenys“, Nr. 3K-3-538/2004, kat. 47.3; 36.2.

¹¹¹ *Cip.op* 3, 8.4 str.

¹¹² *Cip.op* 3, 8.2 str.

¹¹³ *Cip.op* 3, 8.5 str. 1d.

¹¹⁴ *Cip.op.* 2., 6.131str. 4d.

Aptarėme nuostatas, įtvirtintas UNIDROIT Principų (2004) 8 skyriuje, kuris buvo parengtas pagal Vokietijos teisę, tik atsisakant pranešimo apie įskaitymą galiojimo atgal¹¹⁵, t.y. jei viena šalis įskaito priešpriešinį reikalavimą, tai jis išgalioja nuo to momento, kai kitas šalis gauna tokį pranešimą. Kitos sąlygos, tokios kaip išpareigojimų abipusiškumas, išpareigojimų vienaarūšiškumas, priešpriešiniai reikalavimai, šalies teisė pareikšti įskaitymą, buvo atkartotos tiek UNIDROIT Principuose (2004), tiek ir CK. Nuostatos, reguliuojančios įskaitymą, kurias perėmė UNIDROIT Principai (2004) iš Vokietijos civilinio kodekso. Tuo tarpu Lietuvos kodekse randama ir daugiau normų, atkartojančių Vokietijos civiliniame kodekse įtvirtintas normas, pavyzdžiui, įskaitymui, kai prievolė įvykdoma kitoje vietoje¹¹⁶. UNIDROIT Principų (2004) rengėjai perėmė skirtingose teisinėse valstybėse esančias nuostatas, šiuo atveju be to, kad rengiant Principų 8 skyrių buvo remiamasi Vokietijos teise, buvo atsižvelgiama ir į Prancūzijos teisę, įtraukiant reikalavimą, numatytą UNIDROIT Principų (2004) 8.1 straipsnio 1 dalies 1 punkte¹¹⁷.

Taigi iš esmės tiek UNIDROIT Principai (2004), tiek Civilinis kodeksas įskaitymo kaip prievolės pasibaigimo pagrindus reguliuoja labai panašiai. Visgi Lietuvos CK pateikia platesnį spektrą normų, skirtų šiems santykiams reguliuoti, ir tai gali būti lengvai pateisinama tuo, kad priešingai nei UNIDROIT Principai (2004), CK yra pagrindinis teisės aktas, reguliuojantis ir teisinius prievolinius santykius, todėl normų, reguliuojančių specifinius įskaitymo atvejus, pavyzdžiui, įskaitymas laidavimo atveju, reikalavimo perleidimo ir kitais panašiais atvejais, tik palengvina tiek sutarties šalių, tiek teismų padėtį sprendžiant klausimus, susijusius su konkrečiomis specifinėmis situacijomis.

2.4. Reikalavimo perleidimas, skolos perkėlimas, sutarties perleidimas

Jau Romėnų teisininkai, nors ir laikydami prievolę labai asmenišku dviejų ar daugiau asmenų teisių teisiniu santykiu, nors ir ribotai, bet leido prievolės dalyvių pasikeitimą. Tokių santykių reguliavimas pradžioje buvo labai paviršutiniškas, netobulas mažai ginantis cesionarijus (asmuo, kuriam kreditorius perleisdavo savo teisę), tačiau su laiku šių santykių reguliavimas buvo tobulinamas, kol galiausiai buvo prieita prie to, kad cesionarijus įgydavo tiek pat teisių, kiek ir kreditorius, perleidęs tokias teises. Iš kitos,

¹¹⁵ *Cip.op.* 13, p.20.

¹¹⁶ German Civil Code BGB (English version). 2002 m. sausio 2 d. [Interaktyvus, žiūrėta 2009 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html> 391 str.; Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 6.133 str.

¹¹⁷ *Cip.op.* 13, p.20.

pusės buvo galimas ir skolininko pakeitimas kreditoriaus sutikimu¹¹⁸. Nors pastaruoju laiku reikalavimo teisių perleidimo svarba tik didėjo kol šiuolaikiniuose komerciniuose sandoriuose tapo vienu iš pagrindinių finansinių priemonių¹¹⁹, visgi plačiai veikiančios tarptautinės teisės vienodinimo procesai ilgai nereguliavo teisinių santykių atsirandančių kitam asmeniui perleidus reikalavimą ar skolą¹²⁰. Pirmieji tarptautinės teisės vienodinimo instrumentai tokiems santykiams reguliuoti buvo 1988 m. Otavos konvencija dėl tarptautinio faktoringo (toliau – 1988 m. Otavos konvencija) bei 2001 m. pasirodžiusi JT konvencija, reglamentuojanti reikalavimo teisės perleidimą esant piniginiams prievolėms (angl. *2001 United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade*; toliau – 2001 m. JT konvencija), tačiau šios abi konvencijos nebuvo labai plačiai pritaikytos praktikoje: Otavos konvenciją ratifikavo 7 valstybės, o 2001 m. JT konvenciją, ratifikavo tik 3 valstybės. Taigi iki 2002 m. Europos mastu ir iki 2004 m. tarptautiniu mastu, kuomet pasirodė naujos atitinkamai Europos sutarčių teisės principų ir UNIDROIT Principų redakcijos, tol reikalavimo perleidimo, skolos perkėlimo, sutarties perleidimo klausimai nebuvo sureguliuoti. Jau dėl minėtos priežasties, kad tiek UNIDROIT Principų, tiek Europos sutarčių teisės principų rengimo darbo grupėse dalyvavo ir tie patys specialistai, nuostatos, reguliuojančios minėtus santykius, iš esmės panašios.

Reikalavimo perleidimo, skolos perkėlimo bei sutarties perleidimo santykiams reguliuoti UNIDROIT Principuose (2004) paskiriamas atskiras skyrius (9 skyrius), kuris išskirtas į tris dalis pagal perleidžiamą objektą: reikalavimą, skolą ar sutartį.

2.4.1. Reikalavimo perleidimas

Reikalavimo perleidimas, kitaip dar vadinamas cesija, yra „sutartis, kuria kreditorius perleidžia savo reikalavimo teisę reikalauti iš skolininko įvykdyti prievolę trečiajam asmeniui“¹²¹. Nuo tokios reikalavimo perleidimo aiškinimo nenukrypstama ir UNIDROIT Principų (2004) 9.1.1 straipsnyje, kuris pateikdamas reikalavimo perleidimo (angl. *assignment of rights*) sąvoką, tuo pačiu įtvirtina ir sąlygą, jog kreditorius (cedentas) ir asmuo, kuriam reikalavimas perleidžiamas (cesonarijumi), apie reikalavimo perdavimą turi susitarti. Tai reiškia, kad UNIDROIT Principai (2004) nereguliuoja tų atvejų, kai reikalavimo perleidimas atsiranda kitu nei sutarties pagrindu, t.y. nei įstatymu, nei vienašaliu kreditoriaus aktu reikalavimas negali būti perleidžiamas¹²². Iš kitos pusės

¹¹⁸ NEKROŠIUS I., NEKROŠIUS V., VĖLYVIS, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 1999. p.227.

¹¹⁹ *Cip.op.* 24, p.26

¹²⁰ *Cip.op.* 9, p.23.

¹²¹ STANISLOVAITIS, Romualdas. *Komercinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005. p.172.

¹²² *Cip.op.* 2, p. 267.

šiuose santykiuose dalyvauja ir tretieji asmenys, kur vienas iš jų – skolininkas, tačiau jo valios susitarimui dėl reikalavimo perleidimo įsigalioji nereikalaujama¹²³. Tai bendroji taisyklė, kuriai išskirtiniais atvejais taikomi apribojimai ir toks cedento ir cesionarijaus susitarimas negalioja, pavyzdžiui, jeigu skolininko išsipareigojimas labiau apsunkinamas perleidžiant ne piniginius reikalavimus¹²⁴ ar dalinius reikalavimus¹²⁵, taip pat esant grynai asmeninio pobūdžio išsipareigojimui¹²⁶ arba jeigu kreditorius ir skolininkas sutartyje buvo numatę sąlygas, draudžiančias ar ribojančias reikalavimo perleidimą¹²⁷.

Lietuvos civilinėje teisėje dar prieš įsigaliojant naujam civiliniam kodeksui, kreditoriaus reikalavimo perleidimo teisė kaip savarankiškas teisių objektas buvo įtvirtinta 1964 m. CK¹²⁸. Dabartiniame CK reikalavimo perleidimo institutas įtvirtintas Šeštosios knygos VI skyriuje (6.101-6.109 str.). CK 6.101 str. 1 dalis įtvirtina bendrąją taisyklę, leidžiančią perduoti civilinių teisių objektą, kuriuo yra ir kreditoriaus reikalavimo teisė, kuri yra prievolinė teisė¹²⁹. Remiantis pastaruoju straipsniu cesija galima tiek sutarties, tiek įstatymo pagrindu. Cesijos atsiradimą įstatymo pagrindu yra svarbu sureguliuoti valstybės vidaus teisėje, be to tokiems atvejams taikomos specialiosios taisyklės, tačiau vertinant UNIDROIT Principus (2004) svarbus yra tik cesijos atsiradimas sutarties pagrindu, kuriam ir skirtas CK Šeštosios knygos VI skyrius. Galbūt dėl šios priežasties CK 6.101 str. 1 dalyje įtvirtinant reikalavimo perdavimo teisę, nėra pabrėžta, jog toks perleidimas galimas tik cesionarijaus ir cesoriaus sutarimu. Tačiau CK 6.101 str. 1 dalį vertinant kartu su CK 6.103 straipsniu, kuris įtvirtina reikalavimus reikalavimo perleidimo sutarties, kuri teisėje suprantama kaip „dviejų ar daugiau asmenų susitarimas sukurti, pakeisti arba nutraukti civilinius teisinius santykius“¹³⁰, formai. Vadinasi, nors aiškiai ir nėra suformuluota, kad reikalingas cedento ir cesionarijaus susitarimas, galima daryti išvadą, kad kreditorius negali vienašališkai perleisti reikalavimo. Kita vertus, reikalavimo perleidimas bet kokių atveju palies trečiąjį asmenį – skolininką, tačiau remiantis bendrąja taisykle pastarojo asmens sutikimas nereikalaujamas. Visgi ir CK šiai taisyklei galioja tam tikros išimtys. Viena iš jų, kad reikalavimo perleidimas negali pažeisti skolininko teisių ir labiau suvaržyti jo

¹²³ *Ibid.*, 9.1.9 str. 2d.

¹²⁴ *Ibid.*, 9.1.3 str.

¹²⁵ *Ibid.*, 9.1.4 str. 2 d.

¹²⁶ *Ibid.*, 9.1.7 str. 2 d.

¹²⁷ *Ibid.*, 9.1.9 str.

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 8 d. nutartis c.b. A.V. v. L.K., Nr. 3K-3-597/2006, kat. 32.5.2, 33, 25.3, 37.

¹²⁹ *Cit. op.* 3, 1.112 str.

¹³⁰ *Cit. op.* 74, p. 116.

prievolės¹³¹. Antra, draudžianti reikalavimo perleidimą, kai kreditoriaus asmuo skolininkui turi esminės reikšmės¹³². Trečia, jeigu reikalavimo perleidimas nepažeidžia įstatymo ar sutarties. Matyti, kad pagrindinės Civiliniame kodekse numatytos reikalavimo perleidimo galiojimo išimtys iš esmės sutampa su UNIDROIT Principuose numatytais. Visgi atsižvelgiant į tai, jog CK Šeštosios knygos VI skyriuje įtvirtintos nuostatos taikomos ne tik sutartims, bet ir visoms kitoms prievolėms, tuo tarpu Principų nuostatos taikomos konkrečiai komercinėms sutartims, abiejuose teisės šaltiniuose galima rasti nuostatų, kurių nėra kitame. CK numato 3 atvejus, kada draudžiama perleisti reikalavimą¹³³, tuo tarpu Principai detalizuoja atvejus, kai perleidžiamas reikalavimas yra piniginio ar ne piniginio pobūdžio ar kai apie tam tikras reikalavimo perdavimą ribojančias sąlygas žinojo ar turėjo žinoti naujasis kreditorius. Vis dėlto, jeigu ir nebūtų sąlygų, draudžiančių reikalavimo perleidimą ar reikalavimo perleidimas reikalautų skolininko sutikimo, bet kokiu atveju skolininkas yra apginamas nuo reikalavimo perleidimo padarinių, įtvirtinant nuostatą, kad skolininkas turi teisę į bet kokių dėl reikalavimo perleidimo atsiradusių nuostolių kompensavimo¹³⁴

Analizuojant panašumus ir skirtumus dėl reikalavimo perleidimo sąlygų, turėjome omenyje, kad reikalavimas yra galiojantis. CK 6.102 str. 1 dalis draudžianti perleisti, kurio atžvilgiu negalimas išieškojimas, reiškia ne ką kita, o reikalavimo galiojimą. Tačiau kaip išimtis iš bendrosios taisyklės, gali būti leista sutartims perleisti būsimą reikalavimą. tokio reikalavimo perleidimo esmė yra tokia, kad perleidžiama teisė, kuri atsiras arba turėtų atsirasti ateityje. Kaip pavyzdys galėtų būti, kai bankas gali įgyti reikalavimą prieš klientą, kuris įsipareigoja kreditą gražinti ateityje arba kai dvi kompanijos susitaria, kad sutartis bus įvykdyta ateityje. Vien tokie pavyzdžiai leidžia suprasti, kad būsimas reikalavimas yra svarbus ekonomiškai¹³⁵. Tai nuo būsimos reikalavimo įtvirtinimo neatsilieka nei UNIDROIT Principai (2004) nei CK¹³⁶. Skirtumas tarp jų yra tas, kad CK įtvirtindama tokią galimybę, daugiau jos aiškinimo neplėtoja, tuo tarpu Principai įtvirtina taisyklę, kad būsimas reikalavimas laikomas nuo to momento, kad buvo susitarta, nors pats reikalavimas dar neegzistavo. Be to, numatyta ir galimybė nutraukti tokią sutartį dėl būsimos reikalavimo perleidimo, kai susitarime nebuvo aiškiai apibrėžta ar apibūdinta per daug plačiais terminais ir dėl to neaišku, kokia reikalavimo teisė turi būti perleista.

¹³¹ *Cit. op.* 3, 6.101 str. 1 d.

¹³² *Ibid.*, 6.101 str. 5 d.

¹³³ *Ibid.*, 6.102 str.

¹³⁴ *Cit. op.* 2, 9.1.8 str.

¹³⁵ *Ibid.*, p. 273.

¹³⁶ *Cit. op.* 3, 6.101 str. 3 d.; *Cit. op.* 2, 9.1.5 str.

Kaip minėta, perleidžiant reikalavimą galioja bendra taisyklė, kad skolininko sutikimas nereikalaujamas, tačiau šiuose santykiuose labai svarbus skolininko informavimo apie reikalavimo perleidimą momentas. Nors CK išskiria reikalavimo perleidimo atvejus, kai reikalaujamas ir skolininko sutikimas, visgi labiau analizuotinas klausimas, kai tokio sutikimo nereikalaujama, kad reikalavimo perleidimas būtų galiojantis. Taigi tiek CK, tiek UNIDROIT Principai (2004) numato pareigą cesijos sutarties šalis informuoti trečiuosius asmenis bei skolininką apie perleistą reikalavimą. Todėl tiek tretiesiems asmenims, tiek skolininkui cesijos sutartis įsigalioja nuo momento, kai skolininkas gavo reikalavimo perleidimo faktą patvirtinančio dokumento kopiją arba kitokį reikalavimo perleidimo fakto įrodymą¹³⁷. Iš esmės tokiam fakto įrodymui nėra reikalaujama jokia speciali forma¹³⁸, tačiau turi būti pateikta reikiama skolininkui žinoti informacija: reikalavimo perleidimo faktas, cesionarijus ir kt.¹³⁹. Papildomos sąlygos cesijos sutarties įsigaliojimui skolininko atžvilgiu galioja, kai apie reikalavimo perleidimą informuoja naujasis kreditorius – cesionarijus. Siekiant apsisaugoti nuo nesąžiningų veiksmų, kai skolininkui pateikiamas apgaulingas pranešimas apie reikalavimo perleidimą kitam asmeniui, kuris veikdamas nesąžiningai siekia reikalavimo įvykdymo, įtvirtinama teisė skolininkui nevykdyti reikalavimo tol, kol nėra gautas reikalavimo perleidimo faktą patvirtinantis dokumentas. UNIDROIT Principai (2004) principai nesukonkretizuoja, koks tai dokumentas turėtų būti¹⁴⁰, tuo tarpu CK numato, kad skolininkui turi būti pateikta reikalavimo perleidimo sutartis¹⁴¹.

Tai, kad reikalavimo perleidimo įsigaliojimo skolininko atžvilgiu momentas labai reikšmingas, parodo su šiuo momentu siejami svarbūs teisiniai padariniai¹⁴². Pirma, tinkamai neinformavus skolininko apie reikalavimo perleidimą, iškyla problemų vykdant skolininko prievolę. Todėl tiek CK 6.106 str. 1 dalyje, tiek UNIDROIT Principai (2004) 9.1.10 straipsnyje įtvirtina taisyklę, kad tol, kol skolininkas negavo pranešimo apie reikalavimo perleidimą, tol prievolės įvykdymas pradiniam kreditoriui – cesoriui, laikomas tinkamu, ir tik nuo pranešimo gavimo skolininkui atsiranda pareiga prievolę vykdyti naujam kreditoriui. Kaip ir daugelis kitų teisių, ši taip nėra absoliuti ir turi būti vertinama sistemiškai su CK 6.109 str. 7 dalimi, atitinkamai UNIDROIT Principuose su 9.1.12 straipsniu. Taigi esant situacijai, kuomet skolininkui nėra patvirtinta reikalavimo perleidimas pastaruosiuose straipsniuose numatytais pagrindais, nuo prievolės įvykdymo

¹³⁷ *Cit. op.* 3, 6.109 str. 1d.

¹³⁸ *Cit. op.* 7, p. 152.

¹³⁹ *Cit. op.* 2, p.281.

¹⁴⁰ *Cit. op.* 2, 9.1.12.

¹⁴¹ *Cit. op.* 3, 6.109 str. 7 d.

¹⁴² *Cit. op.* 7, p.151.

tokiam kreditoriui gali būti atsisakyta. Antra, nuo pranešimo gavimo momento, skolininkas įgauna teisę reikšti naujam kreditoriui visus atsikirtimus, kuriuos galėjo pareikšti pradiniam kreditoriui¹⁴³. Trečia, iki tol, kol negautas pranešimas apie reikalavimo perleidimą, skolininkas, turintis priešpriešinę reikalavimą pradiniam kreditoriui, turi teisę įskaityti naujojo kreditoriaus reikalavimą¹⁴⁴.

Iš kitos pusės, reikalavimo perleidimo atveju ne vien skolininko ar kitų trečiųjų asmenų teisės gali būti pažeistos. Naujasis kreditorius taip pat tokiuose santykiuose gali tapti nukentėjusiąja šalimi, todėl yra ginamos ir šio asmens teisės. Pavyzdžiui, iš vienos pusės įtvirtinama norma, kad reikalavimo įgijėjui pereina ne tik pati reikalavimo teisė, bet ir prievolės užtikrinimui nustatytos teisės. Ši nuostata nėra imperatyvi ir dėl to šalys gali susitarti, kad dalis ar visos prievolės užtikrinimo ar kitų papildomų teisių nebus perleista¹⁴⁵, visgi jei nėra tokio kreditorių susitarimo, bus taikoma bendroji taisyklė. Kita vertus, pradinis kreditorius turi ir daugiau įsipareigojimų prieš naująjį kreditorių. UNIDROIT Principuose (2004) jie išvardinti viename straipsnyje¹⁴⁶, tuo tarpu CK įpareigojimai pradiniam įvardyti skirtinguose straipsniuose: pagal 6.105 str. 1 dalį reikalavimas turi būti galiojantis; pagal 6.102 str. 1 dalį draudžiamas perleidimas reikalavimo, kurio atžvilgiu negalimas išieškojimas. Išieškojimas reikalavimo yra negalimas tada, kai: neegzistuoja, negalioja reikalavimo teisės; teisės jau yra perleistos; teisės negalima įgyvendinti dėl to, kad skolininkas tapęs nemokiu dar iki teisės perleidimo¹⁴⁷. Visgi Civiliniame kodekse aiškiai nenumatoma kreditoriaus įpareigojimai pranešti apie galimus skolininko atsikirtimus, įskaitymą ir kitus galimus naujojo kreditoriaus teisių ribojimus, o tokių sąlygų atskleidimas ar neatskleidimas gali turėti didelės reikšmės. Todėl norint tinkamai įvertinti cesijos teisinius santykius ir kokią poveikį cesijos sutartis turėjo sutarties šalims, skolininkui ir tretiesiems asmenims turi būti įvertinti trys reikalavimo perleidimo aspektai: 1) prievolė, iš kurios atsirado teisės, esančios reikalavimo perleidimo dalyku; 2) sandoris, kurio pagrindu perduodama reikalavimo teisė iš vieno kreditoriaus kitam reikalavimo perleidimo forma (perleidimo pagrindas); 3) pats cesijos sandoris, kuriuos perleidžiamas reikalavimas (tuo pačiu metu pradiniam kreditoriui atsisakant reikalavimo teisės)¹⁴⁸.

¹⁴³ *Cit. op.* 2, 9.1.13 str. 1 d. ir *Cit. op.* 3, 6.107 str.

¹⁴⁴ *Cit. op.* 2,9.1.13 str. 2 d. ir *Cit. op.* 3,6.108 str

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 8 d. nutartis c.b. *A.V. v. L.K.*, Nr. 3K-3-597/2006, kat. 32.5.2, 33, 25.3, 37; UNIDROIT p.286.

¹⁴⁶ *Cit. op.* 2,9.1.15 str.

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutartis c.b. *UAB „Arisanda“ v. UAB „2B Pack“*, Nr. 3K-3-199/2008, 94.2.5; 37.

¹⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. spalio 28 d. nutartis c.b. *IĮ R.Lisausko firma v. AB "Daisotra"*, Nr. 3K-3-1255/2002, kat. 33; 67

Kaip ir vertinant priešpriešinio reikalavimo įskaitymo institutą, taip ir reikalavimo perleidimo teisinių santykių atvejų didelių nukrypimų nuo UNIDROIT Principų reguliavimo nėra.

2.4.2. Skolos perkėlimas

Skolos perkėlimas – „tai prievolės pasyviosios šalies – skolininko, pakeitimas kitu asmeniu“¹⁴⁹. Šio instituto normos turi labai nemažai panašumų su prieš aptartu reikalavimo perleidimo institutu, kuris taip, kaip ir skolos perkėlimas, pagrįstas prievolės šalies pasikeitimu ir taip pat ekonomiškai svarbus, kad būtų įtvirtintas UNIDROIT Principuose (2004). Skolos perkėlimo institutas susiformavo Vokietijos ir Šveicarijos teisėje ir buvo perimtas kitų valstybių teisės sistemos¹⁵⁰, tuo tarpu UNIDROIT Principų (2004) dalis, skirta skolos perkėlimui buvo paruošta remiantis Europos sutarčių teisės principais¹⁵¹. Visgi tiek vienuose, tiek kituose Principuose, kaip ir Lietuvos CK, atsispindi Vokietijos civiliniame kodekse įtvirtintos nuostatos.

Tiek valstybių teisinės sistemos, tiek ir tokie sutarčių teisės vienodinimo instrumentai, kaip UNIDROIT Principai (2004) ir Europos sutarčių teisės principai (2002) numato 2 skolos perkėlimo būdus. Pirmas iš jų, skolos perkėlimas pagal kreditoriaus ir naujo skolininko sutartį¹⁵². Antras iš jų, skolos perkėlimas pagal skolininko ir skolos perėmėjo sutartį¹⁵³. Tačiau svarbiausias sutarčių perkėlimo instituto bruožas – būtinas kreditoriaus sutikimas¹⁵⁴. Tokį reikalavimas pagrindžiamas tuo, kad kreditoriui yra svarbu, kas yra skolininkas, nes nuo to priklauso prievolės vykdymas¹⁵⁵. Pirmuoju skolos perkėlimo atveju, kreditoriaus sutikimas laikomas pačiu sutarties pasirašymu, tuo tarpu antruoju atveju, dėl skolos perkėlimo tariaisi pradinis ir naujasis skolininkai, kurių sudaryta sutartis dėl skolos perkėlimo įsigalioja tik nuo kreditoriaus sutikimo gavimo momento. Šis momentas gali būti tapatinamas su skolininko informavimo momentu, kurio pagrindu pasikeičia šalys, tačiau išlieka teisė pareikšti atsikirtimus kitam kreditoriui. Kai tuo tarpu skolos perkėlimo atveju, naujasis skolininkas perimdamas skolinį įsipareigojimą, kartu įgauna teisę reikšti ir atsikirtimus kreditoriui, tačiau skirtingai nei reikalavimo perleidimo santykiuose, naujasis skolininkas negali reikalauti

¹⁴⁹ *Cit. op.* 7, p. 157.

¹⁵⁰ *Komercinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005. p.173.

¹⁵¹ UNIDROIT. Working Group for the Preparation of Principles of International Commercial Contracts. *Assignment of rights, transfer of obligations, Assignment of contracts*. UNIDROIT 2001 Study L – Doc. 69.

¹⁵² *Cit. op.* 2, 9.2.1(a); *Cit. op.* 3, 6.115 str.

¹⁵³ *Cit. op.* 2, 9.2.1(b); *Cit. op.* 3, 6.116 str.

¹⁵⁴ *Cit. op.* 2, 9.2.3 str.; *Cit. op.* 3, 6.115 str.

¹⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. balandžio 25 d. nutartis c.b. *Laivų krovos AB "Klaipėdos Smeltė" v. UAB "Baltlanta"*, Nr. 3K-3-491/2001, kat. 31.1; 35.

įskaityti pradiniam skolininkui priklausantį reikalavimą¹⁵⁶. Taigi kartu su skolos perkėlimu, naujam skolininkui pereina ir teisė nukreipta į kreditorių. Kita vertus, pasikeitus skolininkui, pasikeičia ir kreditoriaus teisinė padėtis, todėl vadovaujantis bendrąja taisykle, pasikeitus skolininkui, kreditoriui lieka galioti papildomos teisės. Pavyzdžiui, bankas (kreditorius) suteikdamas paskolą klientui (skolininkui) kaip papildomą teisę gauna 3 % palūkanas, kurios klientui perleidus naujam skolininkui liks galioti ir jas mokės naujasis skolininkas¹⁵⁷. Tačiau kaip ir daugelis taisyklių, ši taip pat turi išimtis, kai yra laidavimas ar trečiųjų asmenų duotas įkeitimas, tokios papildomos teisės baigiasi pasikeitus skolininkui, nes paprastai jos siejamos su skolininko asmeniu, o ne su pačia prievole¹⁵⁸.

Galiojanti bendroji taisyklė dėl skolos perkėlimo įsigaliojimo nuo kreditoriaus sutikimo momento leidžia šalims – pradiniam ir naujam skolininkui – pakeisti sutarties sąlygas ar ją nutraukti, tačiau tiek UNIDROIT Principai (2004), tiek CK numato išimtį iš šios taisyklės, įtvirtindami nuostatą, kad kreditorius sutikimą, dėl skolos perkėlimo gali duoti iš anksto¹⁵⁹. Tačiau tokio sutikimo davimas įsigalioja nuo to momento, kai kreditoriui, davusiam išankstinį sutikimą, pranešama apie įvykdytą skolos perėmimą arba kai kreditorius apie tai sužinojo, t.y. aiškiai, pavyzdžiui, pranešdamas apie gautus mokėjimus, parodydamas, kad žino apie skolos perkėlimą¹⁶⁰.

Skirtingai nei reikalavimo perleidimo atveju, sutarties formai taikomi tokie patys reikalavimai kaip ir pagrindinei prievolei, tačiau skolos perkėlimo bendroji taisyklė numato rašytinę formą, tačiau tokios formos nesilaikymas sutarties nepadarys negaliojančia. Toks formos reikalavimas įtvirtintas Civiliam kodekse, tačiau dėl jo dispozityvumo, UNIDROIT Principai (2004) apskritai neįtraukia jokių nuostatų tiek dėl reikalavimo perleidimo, tiek skolos perkėlimo, palikdama tai spręsti pačioms šalims.

Iki šiol kalbant tiek apie reikalavimo perleidimą ar skolos perkėlimą, nors ir buvo randama skirtumų tarp UNIDROIT Principų (2004) ir CK pateiktų nuostatų, visgi jos buvo mažiau reikšmingos, nei ta, kuri bus aptarta. UNIDROIT Principų (2004) 9.2.5 straipsnyje įtvirtinta nuostata leidžia kreditoriui pasirinkti, kokia bus skolininkų atsakomybė po skolos perkėlimo. Nors kalbant apie skolos perkėlimą buvo užsiminta, kad skolos perkėlimas – tai „tai skolininko pakeitimas kitu asmeniu“¹⁶¹, tačiau tai negali būti suprantama absoliučiai. Todėl minėtame Principų straipsnyje kreditoriui paliekama teisė

¹⁵⁶ *Cit. op.* 2, 9.2.7 str.; *Cit. op.* 3, 6.119

¹⁵⁷ *Cit. op.* 2, p. 301-302.

¹⁵⁸ *Cit. op.* 7, p.160-161.

¹⁵⁹ *Cit. op.* 2, 9.2.4 str.; *Cit. op.* 3, 6.116

¹⁶⁰ *Cit. op.* 2, p.295-296.

¹⁶¹ *Cit. op.* 7, p.157.

ne tik nuspręsti ar duoti sutikimą skolos perkėlimui, bet nuspręsti dėl pradinio skolininko visiško pašalinimo iš prievolinių teisinių santykių ar ne. Vadinasi, kreditorius, duodamas sutikimą dėl skolos perkėlimo, gali tai daryti įtraukdamas sąlygą, kad jis išlaikys teisę pareikšti ieškinį ir pradiniam skolininkui. Šiuo atveju UNIDROIT Principai (2004) išskiria du kreditoriaus galimybe pasinaudoti tokia teise atvejus. Pirma, pradinis skolininkas į prievolę įtraukiamas naujojo skolininko prievolės nevykdymo atveju. Antra, atvejis, kai pradinis ir naujasis skolininkas atsako bendrai ir atskirai, t.y. suėjus prievolės įvykdymo terminui kreditorius gali pats nuspręsti, į kurį skolininką kreiptis ir kuriam iš jų pareikšti ieškinį dėl prievolės įvykdymo¹⁶². Iš kitos pusės paliekant apsisprendimo teisę pradiniam skolininkui, kai dėl skolos perkėlimo susitaria kreditorius ir naujasis skolininkas. Toks tiek kreditoriaus, tiek skolininko teisių nustatymas yra svarbus komerciniuose santykiuose, tačiau CK nors ir būdamas vienu iš modernesnių civilinių kodeksų, kalbant apie skolos perkėlimą tokių teisių aiškiai nenumatė ir todėl kyla probleminis klausimas, ar perkėlus skolą, kreditoriui gali likti teisė pareikšti ieškinį pradiniam kreditoriui.

Analizuojant šį klausimą, būtina atkreipti dėmesį į Civiliniame kodekse įtvirtintą prievolės pasibaigimo institutą – novaciją. Nors novacija bendriausia prasme, novacija laikoma prievolės pakeitimu nauja prievole, tačiau novacija bus laikoma ir pradinio skolininko pakeitimas nauju, kai pradinį skolininką kreditorius atleidžia nuo prievolės įvykdymo¹⁶³. Iš to išplaukia, kad tuos pačius santykius reguliuoja kelios teisės normos¹⁶⁴. Nors ir numatomas atvejis, jei yra sutartis ar įstatymas, draudžiantis skolos perkėlimą, kreditoriaus ir naujojo skolininko susitarimu toks skolos perkėlimas negalimas¹⁶⁵. Visgi tokie įstatymo ar sutarties atvejai daugiau Civiliniame kodekse neplėtojami, be to iš kitų CK normų, komentaro išaiškinimų bei teismų praktikos matyti, kad visgi taikoma prezumpcija, kad perleidus skolą naujam skolininkui, pradinio skolininko prievolė išnyksta, numatant tik atvejį, kai skolos grąžinimas buvo užtikrintas įkeitimu (hipoteka), tai perkėlus skolą ši papildoma kreditoriaus teisė išlieka¹⁶⁶, tačiau ir ši nuostata nėra absoliuti.

Civilinis kodeksas skolos perkėlimo santykius sureguliuoja iš esmės apribodamas tiek pradinio skolininko, kai jis nenori sutikti su skolos perkėlimu, teises, tiek kreditoriaus, kai jis duodamas sutikimą perleisti skolą bendraisiais pagrindais atleidžia pradinį skolininką nuo prievolės. Iš kitos pusės, civiliniuose teisiniuose galioja sutarties

¹⁶² *Cit. op.* 2, p.296-297.

¹⁶³ *Cit. op.* 3, 6.141str 1d.

¹⁶⁴ *Cit. op.* 7, p.158.

¹⁶⁵ *Ibid.*, p.158.

¹⁶⁶ *Cit. op.* 3, 6.117 str.

laisvės principas, kuris pasireiškia ne tik laisve sudaryti sutartį ar nuo jos atsisakyti, bet ir laisve nustatyti sutarties turinį (išskyrus imperatyvias normas)¹⁶⁷. Tuo tarpu CK Šeštosios knygos VIII skyrius, reglamentuojantis skolos perkėlimą, neįtvirtina imperatyvių normų, draudžiančių sutartyje numatyti, kad naujojo skolininko prievolės nevykdymo atveju, kreditorius gali kreiptis į pradinį skolininką.

Taigi skolos perkėlimo atveju, kaip ir reikalavimo perleidimo, nuostatos iš esmės panašios, tik kaip ir pastaruoju atveju apribojamos UNIDROIT Principų (2004) veikimo ribos, atsisakant juos taikyti santykiuose, kuriems taikomos specialios taisyklės, pavyzdžiui, kai skolos perimamos kartu su juridinio asmens perėmimu¹⁶⁸. CK 6.115-6.122 straipsniai tokiems santykiams taikomi kaip bendrosios taisyklės, kartu nurodant ir tokiems santykiams specialiai taikytiną teisę.

2.4.3. Sutarties perleidimas

Sutarties perleidimo institutas, nors ir akivaizdžiai esantis svarbus ekonominiuose santykiuose, visgi nedaugelio valstybių teisės sistemos numatė tokį teisių ir pareigų vienu metu perleidimo būdą. Vieni iš tokių modernių civilinių kodeksų, įtvirtinusių sutarties perleidimo institutą iki UNIDROIT Principų (2004) redakcijos pasirodymo, buvo išleisti Italijoje ir Portugalijoje, kurių pavyzdžiu ir buvo pasekta rengiant pastarąją Principų redakciją¹⁶⁹.

Sutarties perleidimas – tai vienos šalies teisių ir pareigų, kylančių iš sutarties, perleidimas kitam asmeniui pagal susitarimą¹⁷⁰. Matyti, kad šis institutas apima tiek skolos perkėlimą, tiek reikalavimo perleidimą vienu metu, todėl pateisina, tai jog ne visų valstybių teisės sistemos sutarčių perleidimo institutą įtvirtina kaip atskirą. Toks institutas nerandamas net tokių valstybių, kaip Vokietija, Prancūzija, į kurių teisės normas buvo atsižvelgiama rengiant ne vieną UNIDROIT Principų (2004) straipsnį.

Analizuojant UNIDROIT Principų (2004) 9 skyriaus 3 dalies nuostatas matyti, kad jos iš esmės atkartoja 2 dalyje esančias normas: nustatančias būtiną kreditoriaus sutikimą, kuris gali būti duodamas ir iš anksto; taip pat suteikiančias teisę pareikšti atsikirtimus tokius, kokius turėjo sutarties perleidėjas ar tiesiog pateikiančias nuorodas į 2 dalies straipsnius¹⁷¹. Taip yra todėl, kad reikalavimo perleidimo atveju, skolininko padėtis mažai keičiasi, t.y. skolininkui išlieka pareiga įgyvendinti prievolę, be to jo teisės apsaugotos apribojant kreditoriaus teisės, pavyzdžiui, kad naujasis kreditorius negali reikalavimo

¹⁶⁷ *Cit. op.* 74, p. 110

¹⁶⁸ *Cit. op.* 2, p. 293.

¹⁶⁹ *Cit. op.* 13, p.23.

¹⁷⁰ *Cit. op.* 2, 9.3.1 str.

¹⁷¹ *Cit. op.* 2, 9.3.6(2); 9.3.7 str.

perleidimo atveju įgyti daugiau teisių prieš skolininką nei jų turėjo pradinis kreditorius. Tuo tarpu skolos perėmimo atveju, kreditorius yra susietas su pradiniu skolininku, t.y. kreditorius suteikdamas skolą atsižvelgia ir į asmenį, kuriam tokia skola suteikiama.

Kadangi UNIDROIT Principų (2004) 9 skyriaus 3 normos iš esmės atkartoja 2 skyriaus normas, tai galima daryti išvadą, kad nors sutarties perleidimas neįtvirtintas Civiliniame kodekse kaip atskiras, tačiau sutarties laisvės principas nedraudžia sutarties šalims sudaryti sutartis ir nustatyti jos turinį, neprieštaraujanti imperatyvioms normoms. Vadinas, šiuo atveju norint perleisti sutartį turėtų būti vadovaujamosi CK Šeštosios knygos VI ir VII skyrių normomis, nuo UNIDROIT Principų (2004) nukrypstant tik tiek, kiek tai numatyta šio darbo 2.3.1 ir 2.3.2 poskyriuose.

2.4. Senaties terminai

Ieškinio senaties, kuri siejama su fizinių ir juridinių asmenų galimybe tenkinti teisėtus interesus priverstinai¹⁷², svarba buvo suprasta jau romėnų teisėje¹⁷³. Ieškinio senatis, kaip atskiras institutas, įgalina skolininką gintis prieš jam pateiktus reikalavimus dėl to, kad reikalavimas nebegali būti pagrįstas ar dėl to, kad praėjo nemažai laiko toks reikalavimas tapo visai nenustatomas¹⁷⁴. Plėtojantis tarptautiniams santykiams pirmieji tarptautiniai teisės vienodinimo dokumentai, reguliuojantys klausimus, susijusius su ieškinio senatimi, pasirodė jau XX a. antroje pusėje: 1974 m. birželio 14 d. Niujorko konvencija dėl ieškinio senaties tarptautinėje prekyboje ir šią konvenciją iš dalies pakeičiantis 1980 m. balandžio 11 d. protokolai, pasirašyti Niujorke (toliau - 1974 m. Niujorko konvencija); 1988 m. gruodžio 9 d. Jungtinių Tautų Niujorko konvencijoje dėl tarptautinių vekselių ir tarptautinių paprastųjų vekselių, kurios 84 straipsnis skirtas ieškinio senaties terminui. Visgi iki šiol ieškinio senaties terminai skirtingose valstybėse reglamentuojami labai skirtingai, nesistengiant šio instituto suvienodinti¹⁷⁵.

Rengiant UNIDROIT Principų (2004) 10 skyrių, skirtą klausimams, susijusiems su ieškinio senaties terminais, buvo nemažai remiamasi 1974 m. Niujorko konvencija, nevenigiant nukrypti nuo pastarojo dokumento dėl priežasties, kad ši konvencija skirta pardavimo sutartims¹⁷⁶. Kaip ir rengiant visu Principus, taip ir ruošiant šią dalį buvo analizuojamos skirtingų valstybių teisinės sistemos, reguliuojančios ieškinio senaties klausimus. Tokiu būdu buvo atrinktos daugeliui valstybių būdingos normos: vienodi

¹⁷² *Cit. op.* 112, p.112.

¹⁷³ *Cit. op.* 109, p.59-60.

¹⁷⁴ *Cit. op.* 13, p.8

¹⁷⁵ Towards European contract law. P.518.

¹⁷⁶ BONELL, Michael Joachim. UNIDROIT Principles 2004. p.26.

ieškinio senaties terminai visoms ieškinių rūšims, tame tarpe ir sutartims; gana trumpi (3,4 metai) bendrieji ieškinio senaties terminai, kurie pradkami skaičiuoti nuo to momento, kai asmuo, kuriam įsipareigota, sužinojo arba turėjo sužinoti apie galimybę pareikšti reikalavimą; maksimalus ieškinio senaties terminas (paprastai 10 metų), kuris pradamas skaičiuoti nuo momento, kai atsiranda reikalavimo teisė, ir kuriam suėjus joks reikalavimas nebegali būti pareikštas; sutarties šalių teisė numatyti kitokius ieškinio senaties terminus¹⁷⁷. Visi šie išvardinti valstybių teisinėse rasti panašumai buvo išvardinti ir UNIDROIT Principuose (2004).

Analizuojant kitas naujoje UNIDROIT Principų (2004) redakcijoje įtvirtintas nuostatas buvo skirtumai tarp Principuose ir tarp CK įtvirtintų normų buvo sąlyginai maži, aiškinant tuo, kad Lietuvos civilinis kodeksas laikomas vienas iš modernių civilinių kodeksų. Tačiau analizuojant klausimus susijusius su ieškinio senatimi, matyti, kad šiuo atveju CK nemažai nukrypo nuo santykių reglamentavimo, numatyto kitų valstybių teisinėse sistemose, ir tuo pačiu nuo vėliau pasirodžiusių UNIDROIT Principų (2004) redakcijoje įtvirtintų nuostatų.

CK įtvirtinto ieškinio senaties samprata grindžiama asmens galimybe apginti savo pažeistas teises per tam tikrą laiką¹⁷⁸. Ieškinio senatis, kaip faktas galintis daryti įtaką asmens teisėms, skirtingose teisinėse sistemose gali būti suprantamas dvejopai, t.y. kai su ieškinio senatimi, pasibaigia visos asmenų teisės ir kai ieškinio senatis vienai iš šalių suteikia teisę į gynybą. Šiuo klausimu tiek UNIDROIT Principai (2004), tiek ir Civiliniame kodekse įtvirtinamas antrasis požiūris į ieškinio senaties įtaką asmenų teisėms. Visų pirma, ieškinio senaties terminas nepanaikina teisės¹⁷⁹, todėl asmuo nepraranda teisės kreiptis į teismą¹⁸⁰. Iš kitos pusės, kad įsigaliojusių ieškinio senaties termino pasibaigimo pasekmės turi būti šalies reikalavimas. Taigi tiek aiškinant pagal UNIDROIT Principų (2004), tiek pagal Civilinio kodekso normas, nors ir suėjus terminui turima teisė neišnyksta ir gali būti naudojama kreipiantis į teismą, ar pasinaudojant ja kaip apsauga, pavyzdžiui, kitai sutarties šaliai neįvykdžius tam tikro įsipareigojimo ieškinio senaties termino pabaigos, kreditorius gali nevykdyti savo įsipareigojimo, kylančio iš santykių su ta pačia šalimi. Nors suėjus ieškinio senaties terminui, teisė neišnyksta, visgi šalies santykiai pasikeičia, todėl labai svarbu žinoti, kokie ieškinio senaties terminai konkrečiu atveju yra taikomi.

¹⁷⁷ BONELL, Michael Joachim. Limitation Periods. In *Towards a European Civil Code* by A.S. Hartkamp. Kluwer Law International, 2004, p. 519.

¹⁷⁸ *Cit. op.* 5, p.249.

¹⁷⁹ *Cit. op.* 2, 10.9 str

¹⁸⁰ *Cit. op.* 3, 1.126 str.

UNIDROIT Principai (2004) atsisakydami nuo skirtingų ieškinio senaties terminų nustatymo, įtvirtina dviejų pakopų sistemą (angl. *two-tier system*), perimtą iš 1974 m. Niujorko konvencijos¹⁸¹. Tokia sistema reiškia, kad vienu metu galioja du ieškinio senaties terminai. Pirma, bendrasis ieškinio senaties terminas yra trys metai ir jis pradamas skaičiuoti nuo to momento, kai asmuo, kuriam įsipareigojama, sužinojo arba turėjo sužinoti apie galimą reikalavimo teisę (UNIDROIT Principų 10.2(1)). Antra, maksimalus ieškinio senaties laikotarpis – 10 metų, pradamas skaičiuoti nuo momento, kada atsirado reikalavimo teisė ir nesvarbu žinojo apie tai asmuo, kuriam įsipareigojama, ar ne (UNIDROIT Principų 10.2 (2)). Tokia sistema įtvirtinta siekiant subalansuoti priešingų šalių interesus, suteikiant kreditoriui tinkamą galimybę įvykdyti savo reikalavimus, o skolininkui leidžiant panaikinti neįvykdytą prievolę¹⁸². Skirtingai nuo 1974 m. Niujorko konvencijos, UNIDROIT Principai (2004) numatydami ieškinio senaties terminus, įtvirtina nuostatą, leidžiančią šalims pačioms nustatyti ieškinio senaties terminus, apribojant šią teisę tam tikruose rėmuose, t.y. nustatant minimalų bendrąjį ieškinio senaties terminą ne trumpesnį nei 1 metai ir maksimalaus ieškinio senaties ribas 4 – 15 metų¹⁸³.

Civiliniame kodekse ieškinio senaties terminus reglamentuoja 1.125 straipsnis, kuris skirtingai nei UNIDROIT Principai (2004) pateikia platesnį ir griežtesnį šių terminų įstatyminių reguliavimą. CK 1.125 straipsnis išskiria bendrąjį ieškinio senaties terminą (10 metų) bei sutrumpintus ieškinio senaties terminus, taikomus konkrečių rūšių reikalavimams, kylantiems iš sutartinių ar deliktinių pagrindų. Žinoma, tai nereiškia, kad ir CK galioja dviejų pakopų sistema. Teisės normos, reglamentuojančios su ieškinio senatimi susijusius klausimus, įtvirtintos CK Pirmoje knygoje, kuri skirta bendrosioms civilinės teisės nuostatomis. Todėl pastarasis straipsnis numato bendrąjį ieškinio senaties terminą, reikalavimams, kuriems nenustatytas sutrumpintas ieškinio senaties terminas. Tuo tarpu Lietuva įeina į tų valstybių ratą, kurios atskirus sutrumpintus terminus išskiria ne tik pagal santykių, bet ir reikalavimų rūšis¹⁸⁴. Net gi tokių valstybių kaip Vokietija ar Prancūzija teisinės sistemos numato kelias ieškinio grupes, skirstomas pagal reikalavimų atsiradimo pagrindus ir panašiai¹⁸⁵.

CK 1.125 straipsnį vertinant UNIDROIT Principų (2004) kontekste, t.y. klausimams, susijusiems su komercinėmis sutartimis, aktualūs yra tokie ieškinio senaties terminai: sutrumpinti šešių mėnesių (ieškiniams dėl netesybų išieškojimo, parduotų daiktų

¹⁸¹ *Cit. op.* 9, p.27.

¹⁸² *Cit. op.* 2, p.316.

¹⁸³ *Ibid.*, 10.3 str.

¹⁸⁴ *Cit. op.* 168, p.517.

¹⁸⁵ *Cit. op.* 112, p.115.

trūkumų; iš ryšių su santykių su klientais atsirandantiems reikalavimams, jeigu siuntos buvo siunčiamos Lietuvoje), vienerių metų (ieškiniams iš ryšių su santykių su klientais atsirandantiems reikalavimams, jeigu siuntos buvo siunčiamos į užsienį; iš draudimo teisinių santykių atsirandantiems reikalavimams), trejų metų (reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo, tarp jų ir reikalavimams atlyginti žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produkcijos), penkerių metų (reikalavimams dėl palūkanų ir kitokių periodinių išmokų išieškojimo) ieškinio senaties terminai. Visgi atskiroms sutartims gali būti taikomi skirtingi senaties terminai, pavyzdžiui, CK 6.300 straipsnyje įtvirtintas 3 metų ieškinio senaties terminą dėl netinkamos kokybės produktų ir paslaugų, kuris skaičiuojamas nuo momento, kai asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie jam padarytą žalą, trūkumą ir kas yra gamintojas. Tačiau tokia teisė ribojama maksimaliu 10 metų terminu nuo tos dienos, kurią produkto gamintojas išleido žalos padariusį produktą. Taigi matyti, kad dviejų pakopų sistema Lietuvos teisėje nėra nežinoma. Visgi bendroji taisyklė, įtvirtinta CK 1.125 straipsnyje, tokios sistemos nenumato ir leidžia kreditoriui sužinojus apie pažeistą teisę, bet kada ją apginti, iš kitos pusės tokie Civiliamame kodekse įtvirtini pagrindai skatina įsipareigojusį asmenį nevengti atlikti savo prievolių, kurios po tam tikro laiko gali tapti neaiškios ar sunkiai nustatomos ir dėl to gali dar labiau apsunkinti pastarąją prievolės šalį.

Priešingai nei numato UNIDROIT Principų (2004) 10.3 straipsnis, CK 1.125 straipsnio įtvirtintos normos yra imperatyvaus pobūdžio ir draudžia šalių susitarimu pailginti ar sutrumpinti tiek bendruosius, tiek sutrumpintus ieškinio senaties terminus bei jų skaičiavimo tvarką¹⁸⁶. Toks ieškinio senaties terminų imperatyvus sureguliuavimas grindžiamas valstybės siekiu skatinti efektyvų subjektyvių teisių įgyvendinimą, kuris padėtų sudaryti palankesnes sąlygas ekonominiams santykiams plėtotis¹⁸⁷.

Ieškinio senaties terminai yra vienas iš svarbiausių ieškinio senaties instituto komponentų, visgi kartu turi būti aiškinami ir kiti komponentai, kaip antai, ieškinio senaties termino pradžia, sustabdymo, nutraukimo ir atnaujinimo sąlygos¹⁸⁸. UNIDROIT Principų (2004) 10.2 straipsnis įtvirtina taisyklę, kad bendrojo ieškinio senaties termino pradžia skaičiuojama nuo sekančios dienos, kada kreditorius sužinojo arba turėjo sužinoti apie faktą, kad pažeista jo teisė. Tokie faktai gali pasireikšti įvairiai, pavyzdžiui, atitinkamos sutarties sąlygos, prekių pristatymas, paslaugų suteikimas ar sutarties neįvykdymas. Sužinojus šiuos ir kitus faktus ar atsiradus tam tikriems pagrindams, dėl kurių rūpestingas ir atidus asmuo turėjo ir galėjo sužinoti apie pažeistą teisę ir galimybę ją

¹⁸⁶ *Cit. op.* 5, p.255

¹⁸⁷ *Cit. op.* 112, p.115.

¹⁸⁸ *Cit. op.* 168, p.522.

ginti. Tai subjektyvusis teisės į ieškinį atsiradimo momentas, kurio nebuvimas žymiai apribotų galimybes asmeniui apginti savo pažeistas teises, kurių atsiradimo momentas neretai nesutampa su asmens žinojimu apie tokią turimą teisę. Tokią galimybę numato ir CK 1.127 straipsnis, kuris neatskiria teisės pažeidimo nuo jo subjekto – kreditoriaus ir ieškinio senaties termino pradžią taip laiko momentą, kada asmuo sužinojo ar turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Visgi ši taisyklė, įtvirtinta Civiliamame kodekse, turi išimčių. Pavyzdžiui, ieškinio senaties terminas gali būti pradėtas skaičiuoti nuo dienos, kai buvos pareikštas reikalavimas, kylantis dėl rangovo atliktų darbų trūkumų, kai apie trūkumus pareikšta per garantinį terminą¹⁸⁹.

Ieškinio senaties termino pradžia siejama subjektyviai su kreditoriumi, tokiu pačiu pagrindu gali atsirasti ir aplinkybės, dėl kurių kreditorius negali vykdyti savo pareigos pareikšti ieškinį per nustatytą terminą, dėl ko tam tikrais atvejais ieškinio senaties terminas gali būti sustabdytas arba nutrauktas. Sustabdytas senaties terminas atnaujinamas išnykus aplinkybėms, dėl kurių ieškinio senaties terminas buvo sustabdytas, tuo tarpu nutraukus tokio termino eigą dėl svarbių priežasčių, joms išnykus senatis pradeda skaičiuoti iš naujo¹⁹⁰. UNIDROIT Principai (2004) numato, kad senaties sustabdymą gali lemti tokios aplinkybės, kaip pradėtas teisminis ar arbitražo procesas, nenugalima jėga (*force majeure*), mirtis ar neteisnumas.

UNIDROIT Principai (2004) 10.5 straipsnyje numato atvejus, kai ieškinio senaties termino skaičiavimas sustabdomas remiantis teisiniu procesu, kuris gali būti pradėtas kreditoriui pareiškus ieškinį teisme, įstojus kreditoriui į teisme nagrinėjamą skolininko bankroto ar likvidavimo procedūrą. Esant tokioms aplinkybėms ne visos teisinės sistemos pripažįsta ieškinio senaties termino sustabdymą, nes šios aplinkybės gali nulemti ir senaties nutraukimą. Toks metodas pasirinktas ir Lietuvos civilinėje teisėje, kur CK 1.130 straipsnio pagrindu asmuo gali kreiptis į teismą, pareiškiant ieškinį bankroto byloje, arba gali ieškinius pareiškimus dėl ginčo sprendimo arbitražo teisme. Tačiau skirtingai nei UNIDROIT Principuose, tokie asmens pareiškimai pagal CK 1.130 str. nutraukiamas, o ne sustabdomas. Tai reiškia, kad po to, kai bus priimtas atitinkamas teismo ar arbitro sprendimas, pagal CK senaties terminas bus pradėtas skaičiuoti iš naujo, o pagal UNIDROIT Principus (2004) sustabdytas senaties termino skaičiavimas bus pratęstas.

UNIDROIT Principų (2004) 10.5 ir 10.6 straipsniuose numatyti ieškinio senaties sustabdymo pagrindai. Tokio pačios ieškinio sustabdymui gali būti taikomos alternatyviems ginčų sprendimams, t.y. kai sutarties šalys prašo nešališko ir kvalifikuoto

¹⁸⁹ *Cit. op.* 3, 6.667 str. 3 d.

¹⁹⁰ *Cit. op.* 112, p.116-117.

trečiojo asmens (tarpininko) padėti išspręsti ginčą taikiai nesikreipiant į teismą ar arbitražą. Lietuvoje šis institutas pakankamai naujas ir civiliniame kodekse neįtvirtintas, ir matoma tik tokio ginčo teisinio reglamentavimo pradžia. Tačiau CK 1.130 straipsnyje įtvirtintos normos, kad ieškinio senaties terminas nutraukiamas pareiškus ieškinį įstatymo nustatyta tvarka arba skolininko atlikti veiksmai, kurie liudija, kad skolininkas pripažįsta prievolę. Galima tikėtis ieškinio pareiškimas bus siejamas teisiniu ar arbitražo procesu. Kaip Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad sprendžiant ar skolininko veiksmai laikytini pripažįstančiais skolą ir nutraukiančiais ieškinio senaties eigą, priklausu nuo konkrečių bylos aplinkybių¹⁹¹. Taigi vertinant alternatyvų ginčų sprendimo prasme, skolininko sutikimas spręsti trečiųjų asmenų pagalba, gali būti laikomas, kaip skolininko veiksmus, rodančius prievolės pripažinimą. Todėl ieškinio senaties terminas esant tokiems pagrindams taip pat turėtų būti sustabdomas. Matyti, kad šiuo klausimu UNIDROIT Principai (2004) yra žymiai modernesni, tačiau tokie klausimai Lietuvos civilinėje teisėje irgi neliktų nepastebėti.

Pabrėžtina, kad UNIDROIT Principai (2004) apskritai nenumato galimybės nutraukti ieškinio senaties terminą ir po to vėl jį pradėti iš naujo. Tuo tarpu, kaip jau galima buvo suprasti, CK numato tiek ieškinio senaties termino nutraukimą, ties sustabdymą. Ieškinio senaties sustabdymo terminai įtvirtinti CK 1.129 str., kuriame pateikiamas pakankamai ilgas termino sustabdymo pagrindų sąrašas. Lyginant su UNIDROIT Principų (2004) 10.8 str. CK minėta norma numato labai trumpą sąrašą atvejų, kada tokie ieškinio senaties terminas gali būti sustabdomas: nenumatytos aplinkybės, neteisnumas ir mirtis. Pirmuosius du atvejus numato ir CK, tačiau trečiasis terminas neįtvirtintas visiškai. Tai vienas išryškėjęs skirtumas tarp Principų ir CK ieškinio senaties sustabdymo atveju. Šie dokumentai taip pat nustato skirtingus šalių apsaugos terminus, t.y. nustojus egzistuoti aplinkybei, kuri trukdė reikalavimo teisės įgyvendinimą, terminas dar pratęsiamas 6 mėnesiais pagal CK¹⁹² ir metams pagal UNIDROIT Principus (2004)¹⁹³.

Aptariant ieškinio senaties terminus, labai svarbūs yra būtent pradžios ir pabaigos terminai, bei iš jų kylančios pasekmės. Pagal UNIDROIT Principus ieškinio senaties termino pabaiga, skirtingai nei yra manoma, nepanaikina kreditoriaus teisės, be to, tam, kad įsigaliojūt ieškinio senaties termino pabaiga, turi būti vienos iš šalių pareiškimas. Kaip aiškinama Lietuvos teisėje, ieškinio senaties termino pabaiga nepanaikina asmens teisės

¹⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 1 d. nutartis c.b. *V.C. v. UAB „Uosto vartai“*, Nr. 3K-3-67/2008, kat. 24.3; 27.3.2.1; 114.9.6.1; 114.11.

¹⁹² *Cit. op.* 3, 1.129 str. 3 d.

¹⁹³ *Cit. op.* 2, p.331.

kreiptis į teismą ir prašyti patenkinti reikalavimą ir jeigu kitos ar tos pačios šalies nebus paprašyta taikyti ieškinio senaites terminą. Taigi matyti, kad abiejuose dokumentuose numatoma kreditoriaus teisė gintis, nors ieškinio senaites terminas ir pasibaigęs. Vienas iš pagrindų, kada galiama pasinaudoti teise ginti savo reikalavimą jau ir pasibaigus senaites terminui yra įskaitymo atvejis. Šiuo atveju, esant galiojančioms UNIDROIT Principų (2004) 8.1 straipsnyje nustatytoms sąlygoms, kreditorius gali įskaityti reikalavimą, kuriam suėjęs ieškinio senaites terminas, tačiau ir šiuo atveju yra svarbus momentas, kai skolininkas pareiškia apie ieškinio senaites terminą kaip apie gynybos būdą. Lietuvos civilinėje teisėje toks atvejis konkrečiai nenumatytas, tačiau sprendžiant iš prieš tai aptartų bendrųjų pagrindų, galima spręsti, kad esant įskaitymui, bus remiamasi CK 1.126 straipsniu, kuris numato, kad ieškinio senaites taikoma tik tuo atveju, kai ginčo šalis reikalauja.

Nors Lietuvos civilinės teisės atžvilgiu ieškinio senaites neliko nereguluota, visgi lyginant su kitais prieš tai minėtais sutarčių teisės institutais, pastarojo reglamentavimas Civiliniame kodekse atsižvelgiant į UNIDROIT Principų (2004) reglamentavimą, šis skiriasi labiausiai.

Išvados

1. Lietuvos siekis modernizuoti bendrąją sutarčių teisę taip, kad ji įtvirtintų tarptautinėje bendrijoje visuotinai pripažintus principus, buvo įgyvendintas sėkmingai inkorporuojant 1994 m. redakcijos UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principų nuostatas į Lietuvos Respublikos civilinio kodeksą.
2. 2004 m. redakcijos UNIDROIT Principų nuostatos nebuvo perkeltos į Lietuvos civilinę teisę, tačiau dėl tarptautinių verslo santykių plėtros jos turėtų būti įvertinamos aiškinant ir taikant nacionalinę teisę.
3. Įtvirtinant tiek CK, tiek UNIDROIT Principų (2004) nuostatas atstovų įgalinimo klausimais buvo remiamasi UNIDROIT parengta ir 1983 m. vasario 17 d. Ženevoje pasirašyta Konvencija dėl atstovavimo sudarant tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutartis, kurios pagrindu dauguma normų buvo perimtos pilnai. Visgi UNIDROIT Principų (2004) rengėjai taikydami prie pasikeitusių ekonominių sąlygų, tam tikras nuostatas modifikavo ir tik dėl to atsirado tam tikri nežymūs skirtumai tarp Principų ir CK.
4. Trečiųjų asmenų teisės, įtvirtintos tiek 2004 m. UNIDROIT Principuose, tiek Civiliniame kodekse, reglamentuojamos labai panašiai, tačiau Civilinio kodekso normos nenumato, ar trečiajam asmeniui suteikiamos teisės sutartyje turi būti aiškiai apibrėžtos ar gali būti ir numanomos, taip pat ar sutartyje turi būti nurodomas konkretus asmuo, kuriam suteikiama teisė, ar ne.
5. Įskaitymo institutas, įtvirtintas UNIDROIT Principuose (2004) ir Civiliniame kodekse, atkartoja nemažai Vokietijos civiliniame kodekse įtvirtintų teisės normų, todėl dauguma, reglamentuojančių įskaitymo santykius, yra panašios. Vis dėl to, Civilinis kodeksas reglamentuoja ir specifinius įskaitymo atvejus, tuo tarpu UNIDROIT Principai numato tik bendruosius pagrindus.
6. Reikalavimo perleidimo ir skolos perkėlimo institutai, įtvirtinti Civiliniame kodekse, taikomi ne tik sutarčių teisiniams santykiams, todėl skirtingai nei UNIDROIT Principai (2004) gali būti taikomi ne tik sutartiniams santykiams. Visgi pagrindai abiejuose dokumentuose iš esmės numatyti vienodi.
7. Skolos perkėlimo institutas Lietuvos civilinėje teisėje apskritai nereglamentuojamas, tuo tarpu UNIDROIT Principuose (2004) skiriama atskira dalis šiems santykiams reguliuoti. Kadangi skolos perkėlimo institutas yra siejamas ir su reikalavimo perleidimu ir skolos perkėlimu, todėl tokiems santykiams gali būti taikomos teisės normos, skirtos pastariesiems santykiams. \

8. Civiliniame kodekse įtvirtinti ieškinio senaties terminai, jų skaičiavimo pradžia, sustabdymo ir nutraukimo sąlygos iš esmės skiriasi nuo UNIDROIT Principuose (2004) pateiktų nuostatų. Kadangi Civiliniame kodekse įtvirtintos normos yra imperatyvaus pobūdžio, liberalesnės UNIDROIT Principų (2004) nuostatos šiuo klausimu gali būti taikomi tik tokiems ginčams, kurie nebus sprendžiami Lietuvos teismuose.

Literatūros sąrašas

Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014);
2. Jungtinių Tautų konvencija dėl tarptautinių prekių pirkimo-pardavimo sutarčių (Valstybės žinios, 1995 12 15, Nr. 102-2283);
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262);
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (neteko galios) (Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-138);
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 8 d. nutarimas Nr. 580 „Dėl Notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2003, Nr. 47-2079);
6. 1983 m. vasario 17 d. Ženevos Konvencija dėl atstovavimo sudarant tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutartis. [Interaktyvus, žiūrėta 2009 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org/english/conventions/1983agency/1983agency-e.htm> >;
7. German Civil Code BGB (English version). 2002 m. sausio 2 d. [Interaktyvus, žiūrėta 2009 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html>;

Specialioji literatūra:

1. BONELL, Michael Joachim. Limitation Periods. In *Towards a European Civil Code* by A.S. Hartkamp. Kluwer Law International, 2004, p. 517-532.
2. BONELL, Michael Joachim. The UNIDROIT Principles in Practice: The Experience of the First Two Years. *Uniform Law Review*. UNIDROIT, 1997, Vol.1, p. 34-45;
3. BONELL, Michael Joachim. UNIDROIT Principles 2004 – The New Edition of the Principles of International Commercial Contracts adopted by the International Institute for the Unification of Private Law. *Uniform Law Review*. UNIDROIT, 2004, Vol.2, p. 5-40;
4. GOLDAMMER, Y., JURČYS, P. Romos I reglamento dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės projektas: kita to paties medalio pusė? *Justitia*. 2008, Nr. 1(67). [Interaktyvus, žiūrėta 2009 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1134138>;
5. IMBRASIENĖ, D., BARANAUSKAS, E. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.

6. LAUŽIKAS, Egidijus; MIKELĖNAS, Valentinas; NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinio proceso teisė*. Vilnius: Justitia, 2003;
7. LOPEZ ROGRIGUEZ, Ana Mercedes. Lex Mercatoria. *Retsvidenskabeligt Tidsskrift*. 2002, p.46-56. [Interaktyvus, žiūrėta 2009 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.rettid.dk/artikler/20020046.pdf>>;
8. MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001;
9. MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.
10. MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė I. Vilnius: Justitia, 2003;
11. MIKELĖNAS, Valentinas. Naujasis civilinis kodeksas šiuolaikinės globalizacijos kontekste. In *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia, 2007, p.39-50;
12. MIKELĖNAS, Valentinas. Naujų kodeksų privatinės teisės srityje svarstymo, priėmimo ir įgyvendinimo problemos. *Teisės problemos*. 2000, Nr.2, p.63-77;
13. MIKELĖNAS, Valentinas. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996.
14. MIKELĖNAS, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001.
15. MIKELĖNAS, Valentinas. Unification and Harmonisation of Law at the Turn of the Millenium: The Lithuanian Experience. *Uniform Law Review*. UNIDROIT, 2000, Nr. 2, p. 243-261;
16. NEKROŠIUS I., NEKROŠIUS V., VĖLYVIS, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 1999.
17. PETROŠEVIČIENĖ, Olga. Sutarčių aiškinimo metodai ir jų ribojimo problemos. *Justitia*. 2007, Nr. 3 (65), p. 26-39.
18. STANISLOVAITIS, Romualdas. *Komercinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005.
19. UNIDROIT. Summary of the conclusions reached by the governing council at its 73rd session. 1994. [Interaktyvus, žiūrėta 2009 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org/english/documents/1994/cd73-conclusions-e.pdf>>;
20. UNIDROIT. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contract*. Rome: UNIDROIT, 1994;
21. UNIDROIT. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contract*. Rome: UNIDROIT, 2004;

22. ZIMMERMANN, Reinhard. The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2004 in Comparative Perspective. *Tulane European and Civil Law Forum*. 2006, Vol. 21, p.1-34;
23. ŽUKAS, Tadas. UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų ir Europos sutarčių teisės principų recepcija Lietuvoje: trečiasis recepcijos etapas ir Šveicarijos patirtis. In *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia, 2007, p.112-136;

Praktinė medžiaga:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų Senato 2001 m. birželio 15 d. nutarimas Nr. 31 „Dėl Lietuvos teismų praktikos, taikant Ženevos 1956 m. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvenciją (CMR)“. Teismų praktika. 2001, Nr.15.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. balandžio 25 d. nutartis c.b. *Laivų krovos AB "Klaipėdos Smeltė" v. UAB "Baltlanta"*, Nr. 3K-3-491/2001, kat. 31.1; 35;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gegužės 8 d. nutartis c.b. *Specialios paskirties AB "Šiaulių energija" v. Lietuvos Respublikos Finansų ministerija atstovaujama AB "Turto bankas"*, Nr. 3K-3-699/2002, kat. 31.4; 31.5; 32.1; 36.2;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. spalio 28 d. nutartis c.b. *IĮ R.Lisausko firma v. AB "Daisotra"*, Nr. 3K-3-1255/2002, kat. 33; 67;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gegužės 19 d. nutartis c.b. *G. Brendžius v. UAB „Ūkio investicinė grupė“*, Nr. 3K-3-612/2003, kat. 16.3.2.1; 21.2.2.1; 40.13;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. spalio 11 d. nutartis c.b. *UAB „Linkenų statyba“ v. UAB „Vilniaus vandenys“*, Nr. 3K-3-538/2004, kat. 47.3; 36.2;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutartis c.b. *UAB „Vingio parkas“ v. UAB „Eika“*, Nr. 3K-3-38, kat. 42.5; 42.6; 52.3;
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis c.b. *V.Š. v. A.N., A.N.*, Nr. 3K-3-382/2006, kat. 42.4; 45.1; 45.6;
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 8 d. nutartis c.b. *A.V. v. L.K.*, Nr. 3K-3-597/2006, kat. 32.5.2, 33, 25.3, 37;
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis c.b. *UAB „Ferteksos transportas“ v. Baltarusijos Respublikos įmonė „Gamybinis susivienijimas“ Belorusalij“*, Nr. 3K-3-624/2006, kat. 35.4, 40.2, 99.5;
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 1 d. nutartis c.b. *V.C. v. UAB „Uosto vartai“*, Nr. 3K-3-67/2008, kat. 24.3; 27.3.2.1; 114.9.6.1; 114.11;

12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutartis c.b. *UAB „Arisanda“ v. UAB „2B Pack“*, Nr. 3K-3-199/2008, 94.2.5; 37;
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugpjūčio 11 d. nutartis c.b. *R. K. v. A. K., K. L., J. L. ir A. L.*, Nr. 3K-3-366/2008, kat. 42.4; 75.6.2;
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 1 d. nutartis c.b. *J. B. M. v. V. T.*, Nr. 3K-3-405/2008, kat. 42.4;
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 27 d. nutartis c.b. *J. G. v. S. M.*, Nr. 3K-3-504/2008, kat. 21.4.2.6; 49;
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. sausio 27 d. nutartis c.b. *A. J. (et al.) v. UAB „Laivyno inžinerijos centras“*, Nr. 3K-3-40/2009, kat. 42.4;
17. Klaipėdos Apygardos Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. nutartis c.b. *S. V. v. J. V.*, Nr. 2A-544-479/2008, kat. 49; 21.4.2.6;
18. Kauno Apygardos Teismo 2008 m. birželio 11 d. sprendimas c.b. *V. Š. v. A. N.*, A. N, Nr. 2A-644-260/2008, kat. 35.5; 42.4; 42.10; 121.21.

Kita:

1. Aiškinamasis raštas dėl Civilinio kodekso šeštosios knygos. 2000 05 16 Nr. P-2530. [Interaktyvus, žiūrėta 2009 m. Kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=100914&p_query=&p_tr2=>>;
2. The Commission on European Contract Law. Principles of European Contract Law. Text of articles in English: Parts I and II (1999). [Interaktyvus, žiūrėta 2009 m. Kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/PECL%20engelsk/engelsk_partI_og_II.htm>;
3. The Commission on European Contract Law. *Introduction to the Principles of European Contract Law*. [Interaktyvus, žiūrėta 2009 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/peclcomments.html#top>>;
4. UNIDROIT. *Summary records of the meeting held in Rome from 16 to 19 March 1998*. UNIDROIT, Study L - Misc. 20;
5. UNIDROIT. Working Group for the Preparation of Principles of International Commercial Contracts. *Assignment of rights, transfer of obligations, Assignment of contracts*. UNIDROIT 2001 Study L – Doc. 69;
6. UNIDROIT. Working Group for the Preparation of Principles of International Commercial Contracts. *Set-off*. UNIDROIT 2000 Study L – Doc. 62 bis.

Santrauka

UNIDROIT Tarptautiniai komercinių sutarčių principai – vieni iš moderniausių bendrosios sutarčių teisės vienodinimo instrumentų. 1994 m. pirmoji UNIDROIT Principų redakcija pasirodė būtent tuo metu, kai buvo atkuriamas Lietuvos privatinė teisė. Atsižvelgiant į tai, beveik visos UNIDROIT Principų nuostatos buvo perkelta į Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą. Tačiau bendrosios sutarčių teisės vienodinimo darbai nesustojo ir 2004 m. pasirodė nauja UNIDROIT Principų redakcija, kuri buvo pataisyta ir papildyta naujomis dalimis: atstovų įgalinimai, trečiųjų asmenų teisės, įskaitymai, reikalavimo teisės perleidimas, skolų perkėlimas, sutarties perleidimas ir senaties terminai.

Šio darbo pirmojoje darbo dalyje nagrinėjama UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principų reikšmė Lietuvos civilinėje teisėje, t.y. aptariama kokią įtaką turėjo pirmoji UNIDROIT Principų redakcija kuriant Lietuvos Civilinį kodeksą.

Antrojoje darbo dalyje analizuojami atskiri 2004 m. UNIDROIT Principų redakcija papildyti sutarčių teisės institutai Lietuvos civilinės teisės atžvilgiu, išskiriant panašumus ir skirtumus randamus UNIDROIT Principuose (2004) ir CK. Lyginant šiuos du dokumentus, taip pat remiamasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimais.

Summary

Analysis of provisions contained in the UNIDROIT Principles 2004 vis-à-vis Lithuanian Civil Law

UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts – one of the most modern instruments of general contract law. 1994 edition of the UNIDROIT Principles appeared exactly when Lithuania's contract law has been created. As a result, most of provisions of UNIDROIT Principles were incorporated into Civil Code of Lithuania. But it wasn't the end of international unification of general contract law, so after ten years appeared new edition of UNIDROIT Principles. UNIDROIT Principles 2004 were enlarged in such items: authority of agents, third party rights, set-off, assignment of rights, transfer of obligations and assignment of contract, limitation periods.

The first part of the thesis deals with the issues of significance of UNIDROIT Principles vis-à-vis Lithuanian Civil Law, e.g. it is discussed what impact first edition of UNIDROIT Principles have had in creating Civil Code of Lithuania.

The second part of the thesis deals with the issues related to separate items of second edition of UNIDROIT Principles in regard to Lithuanian civil law. In analyzing separate items it is highlighting differences and similarities that can be found in provisions and its comments of UNIDROIT Principles 2004 and Civil code. In this part is also analysed concepts of Lithuanian Supreme Court.